

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SAİME PINAR BAYTAROĞLU

**FİNANSAL PİYASALARDA KAMUYU AYDINLATMA:
BATAN BANKALAR ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

Danışman:
Doç.Dr.Mehmet Şen

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2005

İÇİNDEKİLER

Tablolar Listesi	i
Kısaltmalar Listesi	ii
Özet	iii
GİRİŞ	1
1. FİNANSAL PİYASALARDA KAMUYU AYDINLATMA	2
1.1. Kamuyu Aydınlatmaya İlişkin Kavramlar	2
1.1.1. Bilgi	2
1.1.2. Etkinlik	5
1.1.3 Şeffaflık	7
1.1.4 Etik Değerler	9
1.1.5 Kurumsal Yönetim	11
1.2. Kamuyu Aydınlatma Kavramı	13
1.2.1. Kamuyu Aydınlatma İhtiyacı ve Doğuşu	13
1.2.2. Kamuyu Aydınlatma İlkesi	13
1.2.3. Kamuyu Aydınlatma İlkesine Uyulmamasından Kaynaklanan Suçlar	15
1.2.3.1. İçerden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading)	16
1.2.3.2. Manipülasyon	18
1.3. Kamuyu Aydınlatma ve Muhasebe Standartları	20
1.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarının Uygulanması	22
1.4. Kamuyu Aydınlatma ve Bağımsız Denetim	23
1.4.1. Denetim Kavramı ve Denetimin Gerekliliği	23
1.4.2. Denetim-Muhasebe İlişkisi	25
1.4.2.1. Muhasebe Bilgilerinde Aranan Nitelikler	26
1.4.3. Denetim Çeşitleri	27
1.4.3.1. Finansal Tabloların Denetimi	28
1.4.3.2. Uygunluk Denetimi	28
1.4.3.3. İç Denetim	28
1.4.3.4. Faaliyet Denetimi	29
1.4.3.5. Vergi Denetimi	29
1.4.3.6. Bağımsız Denetim	29
1.4.3.6.1. Bağımsız Dış Denetimin Önemi	30

2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	32
2.1. Türk Bankacılık Sistemimizin Özellikleri	33
2.1.1. Mevduat Kabul Eden ve Kabul Etmeyen Bankalar	33
2.1.2. Şube Sayısı ve İstihdam	34
2.1.3. Nüfusa Göre Banka, Şube, Personel Sayısı ve Aktif Büyüklüğü	36
2.1.4. Piyasa Yapısı	36
2.1.5. Yoğunlaşma	38
2.1.6. Başlıca Bilanço Kalemleri	38
2.1.7. Gelir-Gider Yapısı	41
2.1.8. Finansal Yeniden Yapılandırma Programı	43
2.2. Türk Bankacılık Sisteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri (SWOT Analizi)	44
2.2.1 Türk Bankacılık Sisteminin Güçlü Yönleri	44
2.2.1.1. Coğrafi Konum	44
2.2.1.2. Globalleşme Süreci	44
2.2.1.3. Uluslararası Düzenlemelere Uyum Başarısı	44
2.2.1.4. İnsan Kaynakları ve Teknolojik Yapı	45
2.2.2. Türk Bankacılık Sisteminin Zayıf Yönleri	45
2.2.2.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanamaması	45
2.2.2.2. Kamu Bankalarının Sistemdeki Ağırlığı	46
2.2.2.3. Bankacılık Sektöründeki Tahsili Gecikmiş Alacaklardaki Artış	46
2.2.2.4. Tasarruf Mevduatlarının %100 Güvence Altına Alınmış Olması	46
2.2.2.5. Konsolide Denetim	47
2.3. Bankacılık Krizleri	47
2.3.1. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri	48
2.4. Mali Tabloların Yetersizliği, Kamuya Açıklama ve Yasal Çerçeve Yetersizlikler	48
2.4.1. Bankalarda Muhasebe İşlemleri	49
2.4.2. Bankaların Denetim ve Gözetimi	49
2.4.2.1. Bankalar Üzerindeki Denetim ve Gözetimin Amacı	50
2.4.2.1.1. Koruyucu Amaç	50
2.4.2.1.2. Ekonomide İstikrarı Sağlayıcı Amaçlar	51
2.4.2.2. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim İçin Gerekli Koşullar	51
2.4.2.2.1. Türkiye’de Bankaların Denetim ve Gözetimine İlişkin Anayasal Zorunluluk ve Yasal Düzenlemenin Boyutları	51
2.4.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	53

3. UYGULAMA: İMAR BANKASI VE DİĞER ÖRNEKLER	56
3.1. İmar Bankası Örneği	56
3.1.1. İmar Bankası'nın Devrine İlişkin Süreçler	56
3.1.2. Süreç İçinde Kamuyu Aydınlatma İlkesine ve Mevzuata Aykırı Tespit Edilen İşlemler	59
3.1.2.1 Mevduatın Resmi Rakamlara Düşük Gösterilmesi	61
3.1.2.2 Off-shore Mevduatın Yurtiçi Mevduata Dönüştürülmesi	62
3.1.2.3 DİBS İşlemleri	62
3.1.2.4 Mevduat Faizinden Yapılan Kesintilerin Düşük Beyan Edilmesi	64
3.1.2.5 Mevzuata Aykırı Diğer İşlemler	64
3.2. Yabancı Banka Örnekleri	66
3.2.1. Bank of Credit and Commerce International	66
3.2.2. Barings	67
3.3. İmar Bankası-Bank of Credit and Commerce International- Barings Vakaları Karşılaştırması	67
SONUÇ	69
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ	78

TABLolar

Tablo 1. Banka Sayısı

Tablo 2. Şube Sayısı

Tablo 3. alıŐan Sayısı

Tablo 4. Banka, Şube, Personel Başına Düşen Kişi Sayısı ve Kişi Başına Aktif Büyüklüğü

Tablo 5. Türk Bankacılık Sistemi- Aktif, Kredi, Mevduat

Tablo 6. Banka Büyüklükleri

Tablo 7. Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma

Tablo 8. Özkaynakların Dağılımı

Tablo 9. Seçilmiş Bilanço Kalemleri (2004)

Tablo 10. Takipteki Alacaklar ve Özel Karşılıklar

Tablo 11. YP Aktifler-YP Pasifler

Tablo 12. Bankacılık Sektörü Gelir-Gider Yapısı

Tablo 13. Aktif ve Özkaynak Karlılığı

Tablo 14. Gayrinakdi Krediler

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AŞ	Anonim Şirket
ATM	Otomatik Para Çekme Makinası
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
EFT	Elektronik Fon Sistemi
FYYP	Finansal Yeniden Yapılandırma Programı
GKGM	Genel Kabul Görmüş Muhasebe
GMSF	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	International Money Fon (Uluslararası Para Fonu)
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
m	Madde (Kanun maddesi)
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü)
SerPK	Sermaye Piyasası Kanunu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
vb	Ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi.

ÖZET

Son yıllarda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların bu duruma düşmesinde bir çok etken rol oynamaktadır. Literatür araştırması sonucu oluşturulan bu çalışma, bu bankaların; bilginin zamanında açıklanması, eşit dağıtılması, belli standartlarla sunulması konusunda zaafiyetlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bankaların etik kurallara uyararak düzenli çalışmaktan uzak olmasının bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesindeki rolü üzerinde durulacaktır.

Bankaların açıklamaları gereken bazı durumların küçük ortakların ve yatırımcıların bilgisi dışında bırakıldığı gözlemlenmektedir. Saydamlığın esas, bilgiye ulaşmanın hak olduğu günümüz piyasalarında bu durum, kanun tarafından korunması amaçlanan kitlelerin hak ve yararlarını zedelemekte, piyasa saygınlığının aşınmasına, adalet kavramının da zayıflamasına yol açmaktadır.

GİRİŞ

Bilgi, tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de hizmetin satın alınması için önkoşuldur. Tüketici, ancak bir mal/hizmet hakkında yeterli bilgi sahibi olabiliyorsa o mal/hizmeti satın alma isteği doğar. Daha sonrası tamamen seçenekler arasında karar verme aşamasıdır ki bu aşama sonucunda seçim yapıldığında tüketici artık o mal/hizmeti sunan kurumun müşterisi olur. Şirketler, mevcut müşterilerini ellerinde tutmayı müşteriye güven aşılayarak sağlayabilirler. Güven unsuru da, başlangıçta ve şirketle bağlantılı süreç boyunca uyumlu bir bilgi akışıyla sağlanabilir.

Bankalar parasal işlemlere aracılık eden, borç ve yükümlülükler ihraç eden kuruluşlar oldukları için çok likit yükümlülüklerle sahiptirler. Ancak, bankaların varlıkları yükümlülükleri kadar likit değildir. Dolayısıyla, güven unsurunun çok önemli olduğu bankaların yapısı, varlık ve yükümlülükleri arasındaki bu dengesizlik nedeniyle sağlıksızlığa ve suistimale her zaman açıktır.

Faaliyet gösteren bankaların hangilerinin sağlıklı hangilerinin sağlıksız olduğuna karar vermek için başvurulabilecek araçlar ise, büyük ölçüde, bankaların kamuya açıkladıkları bilgiler (her türlü yazılı-sözlü açıklama, mali tablolar) ve yetkili kuruluşların denetim raporlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla bir banka kendi çıkarlarını gözeterek kamuyu suistimali amaçlamışsa ve eğer mevcut denetim sistemi etkin işlemiyorsa, kamuoyu sağlıksız bir bankayı sağlıklı olarak algılayabilir ve bankanın hatasını hatalarla kapatma ve bunu uzun süre örtbas edebilme özelliğinden dolayı ancak uzun bir süreç sonunda acı sonla karşılaşabilir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmakta olup birinci bölümde; kamuyu aydınlatma, bu ilkeye uyulmamasından kaynaklanan suçlar olan içeriden öğrenenlerin ticareti ve manipülasyonlar, muhasebe standartları ve denetim fonksiyonu üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde; bankacılık sistemimizin özellikleri, temel sorunları, bankacılık krizleri, bankalarda muhasebe işlemleri ve bankaların denetimi konu edilmektedir. Üçüncü bölüm ise uygulama bölümü olup son yıllarda yaşanan en önemli canlı örnek olan İmar Bankası vakası incelenmiş ve bu tür vakaların yalnızca ülkemizde yaşanmadığını gösteren yurtdışından örnek birkaç bankanın batış öykülerine değinilerek kamuyu aydınlatma ilkesine uyulmasının bankaları nasıl bir sona sürüklediği kanıtlanmaya çalışılmıştır.

1. FİNANSAL PİYASALARDA KAMUYU AYDINLATMA

1.1 Kamuyu Aydınlatmaya İlişkin Kavramlar

Kamuyu aydınlatma kavramına değinmeden önce üzerinde önemle durulması gereken bir kaç kavram söz konusudur. Bunlar bilgi, etkinlik, şeffaflık, etik değerler ve kurumsal yönetim kavramlarıdır.

1.1.1 Bilgi

Gelişmekte olan piyasalarda, özellikle muhasebe ve raporlama sistemlerindeki yetersizliklerin neden olduğu eksik bilgiden dolayı önemli dalgalanmalar ve piyasayı algılamalarda ani değişimler yaşanır. Daha iyi bilgi ve şeffaflık, dalgalanmaları azaltır, ancak yok edemez.

Bilgiyi geleneksel mallarla karşılaştığımızda önemli farklılıklar ortaya çıkar. Bilgi temel anlamda bir kamusal maldır. Bilindiği gibi saf kamusal bir malın iki temel özelliği vardır. Bunlardan ilki ortak tüketimdir. Buna göre bir bireyin bir malı tüketmesi, diğer bireylerin tüketmesini engellemez. İkincisi ise dışlanamazlıktır. Dışlanamazlık özelliği, bir kimseyi bir malı tüketmekten alıkoymanın olanaksız ve çok maliyetli olmasını ifade eder (Özer, 1999, s.148-149). Rekabetçi ekonomilerde, bilgi yeterli miktarlarda arz edilemez. Bu nedenle bilginin elde edilme sürecinde bazı dışsallıklar oluşur. Yani bir bireyin elde ettiği bilgi başka bireylere de yarar sağlayabilir. Bilgi elde edildikten sonra, bunun tüketimini bir fiyat karşılığında, belirli kişilerle sınırlandırmak mümkün değildir. Bu nedenle, piyasa mekanizmasının gerektirdiği bilginin tam olarak üretilmesi ve tüm arz ve talep dikkate alınarak doğru bir biçimde fiyatlanması mümkün olmamaktadır (Küçüksözen, 1995, s.13). Öte yandan, bilgi elde edebilmek amacıyla yapılan harcamalar sabit maliyet olarak değerlendirilir. Bilginin bu yapısından ötürü, bilgi yoğunluklu piyasaların eksik rekabet koşullarında çalışma eğilimi vardır. Eğer piyasalar tam rekabet koşullarında işlemiyorsa, genelde etkin olduklarını söylemek mümkün değildir. Nihayet, eğer bilgi toplanması konusunda birtakım teşvikler varsa, yani bilgi toplamaktan bazı bireyler yarar sağlayacaksa,

belli dereceye kadar piyasalar bilgi açısından etkin olmayacaktır. Böyle bir durumda bilgi, bilgi sahibi yatırımcılardan yeterince bilgi sahibi olmayan yatırımcılara tam olarak geçirilmeyecektir. Buna göre, esas rolü bilgiyi elde etmek ve bunu kullanıma sunmak olan finansal piyasalar, geleneksel diğer mal ve hizmet piyasalarından sadece bu yönüyle farklılıklar taşımaz; aynı zamanda piyasa başarısızlıklarının bu piyasalarda daha yoğun olmasıyla da ayrılır. Görüldüğü gibi, finansal piyasaların etkin ve rekabetçi piyasa koşullarında çalışabilmesi için, piyasa katılımcılarının piyasalarla ilgili bilgilerden eşit biçimde yararlanması esastır. Eğer piyasadaki tüm katılımcılar bilgiden eşit olarak yararlanmıyorsa asimetrik bilgi kavramı söz konusudur (Özer, 1999, s.150).

Finansal piyasaların temel işlevi; ekonomide kaynakların etkin bir biçimde dağılımına yardımcı olmaktır. Bu anlamda piyasalar, ayrıca, tüm ekonomik sistemin beyni, karar vermenin de merkezi olarak düşünülebilir. Eğer piyasalar işlevlerini yeterince yerine getiremezlerse, bu durum sadece finansal kesimin performansını etkilemez, aynı zamanda tüm ekonomik sistemin genel performansını da kesintiye uğratar. Bir başka deyişle, eğer finansal sistem, fonları, üretken yatırım fırsatları olan birey ve firmalara etkin bir biçimde kanalize edemezse, bu tüm ekonominin etkin bir biçimde çalışmasını engeller ve ekonomik büyüme de ciddi bir biçimde kesintiye uğrar. Gerçekten de finansal baskı altındaki ekonomilerle ilgili yapılan çalışmalar, fakir ülkelerin fakir olarak kalmalarında, bu ülkelerdeki finansal sistemin yeterince gelişmemiş olmasının önemine dikkat çekmektedir. Finansal sistemin etkin bir biçimde işlevlerini yerine getirememesinin önündeki en önemli engellerden birisi asimetrik bilgidir. Asimetrik bilgi, herhangi bir finansal sözleşmede, sözleşmenin taraflarından birisinin, diğer tarafa oranla daha az bilgi sahibi olmasıdır (Özer, 1999, s.151).

Finansal açıklamaların genel amacı, ilgili tarafların yönetimin işletme hedeflerine ulaşmadaki başarısını değerlendirmelerine yardımcı olmaktır. Ancak burada finansal bilgilerin farklı kişi ya da gruplara iletilmesi hedeflendiğinde bilgilerin küteselliğinden öte kalitesinin önemli bir ölçüt olarak ele alınması gerekmektedir. Bilgilerin gereksinimleri karşılayacak nitelikte olmaları için bir olayın nitel amaçlara (qualitative objectives) – önemli, güvenilir, tarafsız, anlaşılır, zamanlı, tutarlı ve karşılaştırılabilir – sahip olması beklenir (Gönenli, 1979, s.19). Bildirim araçları ile sunulan bilgilerin yararlı olabilmesi için anlaşılabilir ölçüde olması gerekir. İlgili kullanıcıların önemli bir kısmının genel yapısının heterojen olması nedeniyle bu bilgilerden yararlanma derecelerinde farklılıklar olacaktır. Bu nedenle bilgilerin belirli esaslar dahilinde standardize edilmesi, yani ne tür bilgilerin hangi unsurları bünyesinde toplayacağına

ilişkin çalışmaların gündeme getirilmesi gerekmektedir. Bilgiyi kullanacak olan kullanıcıların-bu kullanıcılar herhangi bir amaçla o bilgiye ihtiyacı olan kişi veya kurumlardır(yatırımcılar, kredi verenler, yönetim kurulu, şirket çalışanları vb.)- homojen olmaması bilginin anlaşılabilir olmasını zorunlu kılar. Sonuçta bir yatırımcının söz konusu bilgiye olan ihtiyacı, bakış açısı farklı iken bir yönetim kurulu üyesinin ihtiyacı ve bakış açısı daha farklı olacaktır. Bundan dolayı ortak bir kitleye sunulan bilgi, bilgiyi alan her kişinin anlayabileceği nitelikte olmalıdır.

Kamuya sunulan bilgiler gerek kapsam ve gerekse içerik bakımından kullanıcıların yoğun bir bilgi yükü ile karşılaşmalarına neden olmakta, yatırımcılar ve ilgili taraflar bu noktada seçici olamamaktadırlar. Bu aşamada kamuya sunulan bilgilerin ihtiyaç gruplarının isteklerini dikkate alarak zaman ve kapsam açısından kategorize edilmeleri ve yeni sunum yollarının araştırılması gerekmektedir (Taner, 1984. s.10). Aynı şekilde, sunulan bilgi eğer ortak bir kitleye sunulmuyorsa bilgiyi kullananların seçici olup o bilgiyi efektif kullanabilmesi için bilginin ihtiyaç gruplarına göre ayrıştırılması gerekir. Herhangibir bilgiyi, bir kullanıcı, şirketin geleceği ile ilgili bir karar vermek için kullanırken; bir başka kullanıcı o şirketin hisselerine yatırım yapma kararı vermek için; bir diğer kullanıcı çalışma hayatı ile ilgili bir karar vermek için kullanacak olabilir.

Finansal bilgilerin açıklanması sürecinde zamanlılık (timeliness) kavramı da son derece önemlidir. Bu bilgiler işletme yöneticisine geçmiş performansla ilgili veri sağlarken, yatırımcı için ileriye dönük kararların alınmasında yol gösterici olacaktır. Yatırımcı ancak bu yolla diğer firmalara karşı yatırım kıyaslaması yapma fırsatı elde edebilecektir (Zeghal, 1984. s.300). Her kullanıcı için özellikle karar verme sürecinin temel ögesi olan bilgi zamanında sunulmalıdır ki karar verme sürecine başlanabilsin ve konuyla ilgili kararlar zamanında alınabilsin. Ancak bu şekilde çözüm önerileri getirilir, konuyla ilgili olumlu ya da olumsuz sonuçlara varılır.

Sermaye piyasasının etkinliğinin artırılmasının temel kriteri olan “Güven” unsuru; bilginin eşit, zamanında, eksiksiz ve sürekli dağıtımı ile sağlanabilir. Kamuoyunda güven unsurunun artırılması için harcanılan çabalar üç temel fonksiyonu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (<http://www.stratejiyonetim.net/fehmi1.htm>. 07.06.2004):

1-Koruyucu Fonksiyon: Taraflar arasında avantaj ve dezavantajı en aza indirmek suretiyle bilgi ve belgelerin eşit olarak elde edilmesini sağlayıcı, diğer bir ifade ile asimetrik bilgiyi önleyici bir fonksiyondur.

2-Caydırıcı Fonksiyon: Kamuoyunda fırsat eşitliği yaratmak amacı ile meydana gelebilecek olumsuz bir öncelik hakkının önlenmesi amacıyla -bir ortaklığın ele geçirilmesi, sermaye artırımının önceden haber alınması vb- ilgili taraflara bu aykırı uygulama başlamadan caydırıcı etkisini ortaya koyar.

3-Bilgilendirme Fonksiyonu: Yatırımcının ihtiyaç duyduğu bilgilerin düzenli bir şekilde akışını sağlayarak gerekli kararların alınmasına katkıda bulunur.

Yatırımcı bilgi edinme kaynaklarına farklı kanallardan ulaşabilir. Bilginin zamanında ve güvenilir olması yatırımcı açısından son derece önemlidir. Yatırımcının bir kişi ya da bir kurum olması, ya da herhangi bir kişi ya da kurum olması, yatırımın büyüklüğü ya da küçüklüğü bilginin önem derecesini değiştirmeyecektir. Sonuçta verilecek bir karar, bu kararı vermek için baz alınacak kriterler ve bu kriterlerle ilgili beklenen ve yararlanılacak olan bilgiler olacaktır. Kullanıcılar eğer bir bilgiyi kullanma kararı almışlarsa bu bilginin seçilmesindeki neden; gerçeği en doğru, en zamanlı, en anlaşılabilir yansıttığına inanılması olacaktır. Kısacası bu bilgiye ve kaynağına olan bir güven söz konusudur. Kamuya açıklanan bilgilerde genel olarak aşağıda belirtilen konuların olması gerekmektedir (Kepekçi, 1983. s.59):

1. Kamuya açıklanan bilgiler ihtiyaç duyulan önemli bilgiler olmalıdır.
2. Bilgiler objektif, güvenilir ve tarafsız olmalıdır.
3. Bilgiler kamunun anlayabileceği düzeyde olmalıdır.
4. Bilgiler zamanlılık esasına uygun olarak açıklanmalı, yani geçerliliğini kaybetmemelidir.
5. Açıklanan bilgilerin tutarlılık (consistency) ilkelerine bağlılığı esas olmalıdır.
6. Kamuya açıklanan bilgilerin standart formla sunulması ve terminoloji birliğinin sağlanmış olması gereklidir.

1.1.2 Etkinlik

Bilginin etkin kullanımı üzerine odaklanan “Etkin Piyasa Teorisi”, menkul kıymetin belli bir zamandaki fiyatının gelecekteki fiyatına etkide bulunduğunu ifade eder. Etkin bir piyasada, menkul kıymet fiyatlarının piyasaya ilişkin her türlü bilgiyi yansıttığı öngörülmektedir. Nitekim, bilgi etkinliğine sahip piyasa oluşumunda bilgi dağılımındaki hız ile bilginin doğruluğu etkinliği arttırıcı etki yapmaktadır. Yatırımcılar ve diğer piyasa katılımcıları, menkul kıymetlerin işlem gördüğü piyasanın etkinliği ile yakından ilgilenirler. Etkin piyasalar, yatırımcıları yanlış fiyatlandırılmış menkul kıymetleri satın almaktan korur. Yatırımcıların, ellerindeki menkul kıymetleri daha kolay, kısa zamanda ve uygun fiyatla satabilmelerine imkan sağlar. Düzenli ve etkin işleyen menkul kıymet piyasalarında, şirketin hisse senedi fiyatları, şirketin kendisi ve işleyişi ile ilgili bütün bilgileri yansıtır. Şirkete ilişkin tüm bilgilerin hisse senedi fiyatlarına yansımaları, piyasanın fiyat belirleme mekanizmasına ve değerlendirme işlemlerine duyulan güveni arttırıcı bir etki sağlar (Macey, Jonathan, 1991, s.7). Etkin bir sermaye piyasası; çok sayıda katılımcının aktif olarak birbirleriyle rekabet ettikleri ve elde edilebilir bütün bilgileri kullanarak ilgilendikleri menkul kıymetin gelecekteki fiyatını tahmin etmeye çalıştıkları bir piyasadır. Böyle bir piyasada fiyatlar, ilgili menkul kıymetler için elde edilebilir bütün bilgileri yansıtır. Dolayısıyla böyle bir piyasa bilgisel anlamda etkindir. Fiyatlar kanalıyla iletilen bilgilerin kapsamı piyasaların etkinlik düzeylerini de belirler. Bu açıdan üç düzeyde etkinlikten bahsedilmektedir (Küçüksözen, 1995, s.19):

1. Zayıf Formda Etkin Piyasalar: Fiyatların ilgili menkul kıymetlere ilişkin elde edilebilir geçmiş bilgileri yansıttığı piyasalardır. Ancak yapılan çeşitli çalışmalar sonucunda, bir dönemdeki getiri oranıyla önceki dönemlerdeki getiri oranları arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre, geçmiş fiyat trendi ile gelecek fiyatlar arasında bir neden-sonuç ilişkisi olmadığı bulgulanmaktadır.

2. Yarı Güçlü Formda Etkin Piyasalar: Fiyatlar, ilgili menkul kıymetlere ilişkin, kamuya açıklanmış bütün bilgileri yansıtır. Yarı güçlü formda etkin bir piyasada, bilanço ve gelir tablosu açıklamaları hisse senedi fiyatlarını doğrudan etkilemektedir.

3. Güçlü Formda Etkin Piyasalar: Fiyatlar, ilgili menkul kıymetlere ilişkin kamuya açıklanmış veya açıklanmamış bütün bilgileri yansıtırlar.

1.1.3 Şeffaflık

Yeni global finansal sistemin yapılanmasında, hem piyasaların hem de ulusal ve uluslararası kuruluşların etkin ve rekabetçi olarak faaliyetlerini sürdürmelerinde şeffaflık giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Piyasaların entegrasyonu arttıkça yayılma etkisi nedeniyle bir ülke ya da bölgedeki gelişmeler çok kısa sürede ve hızlı biçimde başka bir bölge ya da ülkeye(lere) yayılabilmektedir. Özellikle uluslararası finansal kuruluşlar, yabancı yatırımları çekmek isteyen gelişmekte olan ülkelerin hem şirketler hem de kamu kuruluşlarından talep etmeleri gereken bilgilere ilişkin önemli tavsiyelerde bulunmaktadır.

Şeffaflık, ekonomi ve maliye politikalarında sürekli tartışılan konulardandır. Piyasa katılımcıları, ulusal otoriteler ve uluslararası finansal kuruluşlar şeffaflığın artırılmasının önemi üzerinde durmakta, ancak uluslararası kabul görmüş standartlarla uyumlu çok az izleme mekanizması bulunmaktadır. Bir başka deyişle şeffaflık konusu yeterince netlik kazanmış değildir. Bununla birlikte, şeffaflığın artırılmasının yararları ve gerekli olduğu yönünde önemli nedenler bulunmaktadır. Ayrıca şeffaflık bir etik zorunluluk olarak da görülmektedir. Politika yapanlar arasında refah ve büyümenin sürdürülebilmesine yönelik mekanizmalar içinde şeffaflığın önemi giderek daha fazla anlaşılmaktadır. Ekonomik alanda güvenilir ve doğru zamanlı(güncel) bilginin elde edilebilirliği hem kaynak dağılımının düzeltilmesi hem de verimlilik ve büyüme üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Son dönemdeki finansal krizlere ilişkin literatür incelendiğinde, şeffaflığın yeterli düzeyde olmaması, söz konusu krizlere neden olan ya da ortaya çıkmalarına katkıda bulunan faktörlerden birisi olarak gösterilmektedir. Yine literatürde şeffaflık konusunda, iyi yönetim ve ekonomik istikrar arasındaki muhtemel bağlantıların da altı çizilmiştir. Bu çerçevede, daha açık ve kapsamlı bilgi paylaşımının kamuoyunun politik kararlar hakkında bilgi sahibi olmasına imkan vereceği, hükümetlerin hesap verebilirliklerini arttıracacağı, rüşvet ve yozlaşmanın azaltılmasına yardım edeceği ileri sürülmektedir. Öncelikle demokratik toplumlarda sadece finansal piyasalarda değil aynı zamanda daha geniş anlamda yönetim

alanında da şeffaflığın arttırılmasına yönelik düzenlemeler benimsenmektedir. Çünkü kötü yönetimin yarattığı negatif etkiler ele alındığında, şeffaflığın arttırılmasının hem piyasaların etkin olarak işlemesi hem de iyi yönetim anlayışının yerleştirilmesi yoluyla kamuoyunun yararına olacağı düşünülmektedir.

Globalleşmeye paralel olarak çok önem verilen bir konu olmasına rağmen çok az sayıda teorik ya da analitik çalışmada şeffaflığın uzun dönemli büyüme ve finansal piyasalarda istikrarın geliştirilmesinde oynadığı rol incelenmiştir. Ampirik çalışmaların yokluğu kısmen şeffaflığın anlaşılması ve ölçülmesine ilişkin zorluklara bağlanmakta, bilgiyi saklayan kuruluşlarla ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla ampirik olarak kolay anlaşılabilir şekilde şeffaflığın ölçümü için öncelikle bir tanım yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde şeffaflığın çeşitli tanımları yapılmıştır. Şeffaflığın tanımlanmasındaki önemli nokta; kim tarafından, hangi amaçla, ne çeşit ve ne ölçüde bilgiye ihtiyaç duyulacağına verilecek yanıtlardır. Ancak, tanımlamalardaki farklılıklar daha çok şeffaflığa konu faaliyet alanının ne olduğuna göre değişebilmektedir. Ancak temel olarak hükümetler ve şirketler olmak üzere iki hedef seçilmesi uygun olacaktır. Siyasi anlamda şeffaflık, hükümetlerin sağladığı bilgi sayesinde vatandaşların hükümet politikaları hakkında ne kadar bilgi sahibi olabildikleri ile eşdeğerdir. Ekonomi ve finans alanında ise farklı tanımlamalara rastlanmaktadır. Şeffaflık ve Sorumluluk Çalışma Grubu (Working Group) şeffaflığı, ekonomik performansın ve uluslararası mali kurumların kamuoyu sorumluluğunun artırılmasında önemli bir araç olarak görmektedir. Çalışma Grubu raporunda şeffaflık tanımı “mevcut durum, karar ve faaliyetler hakkındaki bilginin ulaşılabilir, somut ve anlaşılır olması süreci” olarak yapılmıştır.

Genel olarak şeffaflık; kredilerin yatırımcılarca kullanımı, kredi kullananların kredibilitesi, hükümetin kamu hizmetlerini sunumu (örneğin; eğitim, sağlık, para ve maliye politikaları vb.) ve uluslararası kuruluşların faaliyetleri hakkında doğru zamanlı ve güvenilir ekonomik, sosyal ve politik bilginin artan biçimde akışının sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Vishwanath ve Kaufmann, 1999). Yapılan tanımlamalarda ortak olan nokta şeffaflığın her zaman hesap verebilirlik kavramıyla çok yakından ilgili olduğudur. Çünkü şeffaflığın talep edilmesindeki temel amaç kişileri, hükümetleri ya da piyasaları faaliyetleri ve politikaları dolayısıyla sorumlu tutabilme yaklaşımıdır. Dolayısıyla, şeffaflık “kuruluşlarca, kendilerinin değerlendirilmelerine yönelik bilginin serbest bırakılması” olarak tanımlanabilir (Florini, 1999). Dolaşımda olan bilgi şu özelliklerde ise piyasa şeffaf olarak adledilebilir (Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Grubu, 2002, s.4):

Bilginin erişilebilir olması: Yasalar ve diğer düzenlemelerle bilginin herkese açık olduğunun güvence altına alınmış olmasıdır. Bilgi herkes için erişilebilir olmalıdır, bunu da kuruluşlar bilginin akışını sağlamak yoluyla kolaylaştırırlar. Bilgi akışının sağlanmasında çeşitli iletişim kanallarından (kamu duyuruları, tv, medya vb) yararlanılabilir. Ancak, eğitim noksanlığı bireylerin bilgiye erişim, kullanım ve yorumlama yeteneklerini sınırlandırabileceğinden şeffaflığın etkinliğini azaltabileceği de unutulmamalıdır. Önemli olan husus herkesin bilgiye erişiminin eşit koşullarda sağlanmasıdır.

Bilginin ilgili olması: Bilginin erişilmesi istenen konulara açıklık getirecek nitelikte olmasıdır. Ancak, sübjektif olması nedeniyle bilginin ilgili olma özelliğini taşıması kolay olmayacaktır. Çünkü farklı ilgi grupları farklı konulara odaklanmakta ve ihtiyaç duydukları bilgiler de farklı olmaktadır. Ayrıca, bilgideki yoğunluk gerek duyulan bilginin bütün içinden ayrıştırılmasını güçleştirebilir.

Bilginin nitelikli ve güvenilir olması: Bilginin nitelikli olmasını sağlayan temel özellikler açık ve anlaşılır olması, doğru zamanlı, eksiksiz ve süreklilik arz etmesi olarak sıralanabilir. Ancak, bilginin niteliğine ilişkin temel standartlar oluşturulmalı ve güvenirliliğin sağlanmasındaki en temel yöntem olarak bu standartlara uyulup uyulmadığı uluslararası kuruluşlar, denetçiler ya da standartları oluşturan kurumlar tarafından izlenmelidir. Bilginin elde edilmesine ilişkin işlevler ve yayılması uygun görülen bilginin formatlanmasındaki uygunluk, karşılaştırma olanağı verecek ve bilgi kullanıcılarının zaman içinde değişen verilerdeki değişimleri değerlendirmelerine de olanak sağlayacaktır.

1.1.4 Etik Değerler

Etik değerler kelime anlamı veya kökeni itibariyle ahlaki değerler değildir, uyulmaması durumunda yaptırımla karşılaşılacak mesleki kurallardır. Nasıl gazetecilik etik değerleri veya avukatlık, doktorluk mesleğinin etik değerleri varsa, sermaye piyasalarında da etik değerler vardır ve bu meslek kurallarına uyulmazsa yaptırımlarla karşı karşıya kalınır. Türk Sermaye Piyasaları Aracı Kuruluşlar Birliği üyelerinin sermaye piyasası faaliyetlerini yürütürken uyacakları meslek kuralları yönetmeliğine göre kurumlar:

1. Dürüst ve adil davranma ilkesi,
2. Mesleki özen ve titizlik ilkesi,
3. Saydamlık ilkesi,
4. Kaynakların etkin kullanılma ilkesi,
5. Rekabet ve toplumsal yararı gözetme ilkesi,
6. Kara paranın aklanması ile mücadele ilkeleri çerçevesinde hareket etmek zorundadır.

Aracı Kurumlar

7. Müşteri tanıma kuralı,
8. Müşteri talimatlarına uyma,
9. Bilgi verme,
10. Müşteri menfaatlerini koruma,
11. Çıkar çatışmalarından kaçınma ve sır saklama yükümlükleri vardır.
12. Mesleki sorumluluk, dayanışma ve bilgi alışverişinde bulunma,
13. Haksız rekabetin önlenmesi,
14. İlan ve reklamlarda dürüst ve gerçekçi olmaları gerekir.

Aslında sermaye piyasalarında etik değerlerin yerleşmesi, tüm piyasa tarafından sahiplenilmesi ve sektörde oto kontrol mekanizmasının kurulmasıyla mümkündür. Bu kontrol mekanizmalarının dışında borsanın derinleşmesi, halka açıklığın artması, hacmin artması, küçük ortak haklarının geliştirilmesi bu yönetmelikler kadar önemlidir.

Etik değerlerin yerleştirilmesi, sadece yabancı yatırımcılar için değildir. Bu, tüm yatırımcıları ilgilendiren bir konudur. Borsanın derinleşmesinde, hacmin artmasında ve yatırım enstrümanları içerisinde hak ettiği yeri almasında, etik değerler konusu kilit bir rol almaktadır ve sermaye piyasalarında etik değerlerin gelişmişlik düzeyi o piyasadaki teknolojik gelişim kadar önem kazanmaktadır. Etik değerlerin oluşturulmasının en önemli ayağı eğitimidir. Ülkemizin genç borsasının, genç çalışanlarının etik değerler konusunda tam ve yeterli eğitimi aldıklarını söylemek kolay değildir. Bu bakımdan lisanslama enstitüsü bu açığı kapatacak bir kurum olabilir. Sermaye piyasası etik değerlerinin daha etkin öğretilmesi şüphesiz sektörde ihtiyaç duyulan oto kontrol mekanizmasının kurulmasına da hizmet edecektir. Sermaye piyasalarında etik değerlerin yerleştirilmesi ve oto kontrol mekanizmasının kurulmasında çalışanların çabası yanında yatırımcı ilgisine de ihtiyaç

duyulmaktadır. Daha ilgili ve bilgili yatırımcı kitlesinin oluşturulması piyasadaki oto kontrol mekanizmasını da kendiliğinden kuvvetlendirecektir (Cezairli, 2002).

1.1.5 Kurumsal Yönetim

Anonim ortaklık, pay sahiplerinden, sermaye piyasası yatırımcılarından ortaklıklarla ticari münasebete giren veya girecek kimselerden, işçi ve memurlardan, vergi alacaklısı ve topluma daha iyi bir hayat sağlama yükümünü üstlenmiş devletten oluşan bir sosyal topluluğu ilgilendirmektedir. Bu topluluk anonim ortaklıkların başarılı işleyişinden yararlanabildiği gibi, başarısızlığından ve kötü idaresinden olumsuz yönde etkilenebilmekte ve zarar görebilmektedir. Kurumsal yönetim anlayışı, anonim ortaklıkların idaresinde ve faaliyetlerinde kar elde etme ve pay sahiplerine dağıtma ana unsurunu ve amacını taşıyan geleneksel yapılarının yanında, pay sahipleri dahil tüm menfaat sahiplerinin haklarının korunmasını ve bu çerçevede söz konusu menfaat gruplarının arasındaki ilişkilerin kurallarının düzenlenmesini hedefleyen bir kavramdır.

Kurumsal yönetim anlayışı bir yandan ortaklıkların çeşitli çıkar sahiplerinin menfaatlerinin korunması, bir yandan da şeffaflığın artırılarak makro ekonomik politikaların mikro ekonomik politikalarla desteklenmesi ve uluslararası rekabette paralellikler sağlanması noktasından hareket etmektedir. Özel sektör tarafından uygulanması beklenen kurumsal yönetim anlayışının benimsenmesi için ise etkin, değişen şartlara uyum sağlayabilen ve güvenilir düzenleyici ve hukuki ortamın sağlanması devletin ve diğer düzenleyicilerin sorumluluğudur (Şehirli, 1999, s.1). Kurumsal yönetim, uluslararası alanda çoğunlukla kabul gören bir görüşe göre, dar tanımı ile, şirketlerin öncelikle hissedar haklarının gözetilerek yönetilmesidir. Bu bağlamda sorumlu organ yönetim kuruludur. Bu yaklaşım, genel olarak, çok sayıda hissedarları bulunan, borsaya kote şirketlerin yaygın olduğu, borçla finansman yerine özsermaye ile finansmanı savunan ve özellikle, ABD ve İngiltere’de uygulanan, Anglo-Sakson hukuk sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu uygulamanın dışında kalan Japonya ve Almanya gibi ülkeler ise ağırlıklı olarak borçla finansmanı uygulamaktadırlar (Darman, 2005, s.1). Kurumsal yönetimin nasıl hayata geçirilebileceği konusunda yapılan belirlemelerden birisi de OECD’nin açıklamış olduğu “Kurumsal Yönetim İlkeleri” dir. Bu ilkeler zorunlu nitelikte olmayıp, ülkelere bir referans oluşturmaları amaçlanmaktadır. Ülkeler

kendi yasal ve düzenleyici yapıları içinde kurumsal yönetim prensiplerini belirleyebilmektedirler. Değişen rekabet koşulları altında kurumsal yönetim ilkeleri de değişen koşullara uygun olarak yenilenmek durumundadır. OECD'nin belirlediği ilkeler çerçevesinde yapılacak düzenlemelerde dikkate alınacak hususlar şu şekilde sıralanabilir (Varış, Küçükçolak, Erdoğan, Özer, 2001, s.1-4):

- 1- Düzenlemeler, şirket pay sahiplerinin haklarının korunması, kamuyu aydınlatma ve yönetim ilkelerinin yaygın olarak benimsenip uygulanmasına imkan verecek şekilde yapılmalıdır.
- 2- Düzenlemelerde dürüstlük, şeffaflık, güvenilirlik ve sorumluluk temel unsurlar olmalıdır. Pay sahiplerinin haklarının korunması ve sözleşmelerin yerine getirilmesi açısından her türlü yolsuzluk, dolandırıcılık, içeriden bilgi ticareti gibi durumlara karşı yatırımcıların korunmuş olduğu inancı sağlanabilmelidir.
- 3- Şirket ve piyasa katılımcılarının şirketin finansal performansı ile ilgili bilgileri zamanında ve yeterli şekilde temin edebilmeleri için kamuyu tam aydınlatma ilke ve kurallarının etkin işletilmesine özen gösterilmelidir.
- 4- Yönetimde görev alanların ve sorumlulukların belirginliği ile, yönetimin ve pay sahiplerinin çıkarlarını gözeten yönetim formasyonu, bağımsız yöneticiler veya denetçiler tarafından yapılan gözetimin etkinliği de sağlanmalıdır.
- 5- Şirketin diğer yasal ve benzeri düzenlemelere uygun davranarak toplum değerlerine özen göstermesi de kurumsal yönetim ilkelerindeki temel unsur olmalıdır.
- 6- Düzenlemelerin pay sahiplerinin haklarını korumak yanında açık, tutarlı ve uygulanabilir nitelik taşıması gereklidir. Bu düzenlemeler azınlık hakları da dahil olmak üzere tüm ortakları her türlü yolsuzluk ve suistimale karşı koruyacak şekilde yapılmalıdır.
- 7- Şirket finansal performansını gösteren bilgilerin doğru olarak zamanında kamuya açıklanmasını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.

- 8- Muhasebe standartları da dahil olmak üzere kamuya açıklanan bilgiler anlaşılır, tutarlı ve karşılaştırmalı şekilde düzenlenmelidir.
- 9- Kurum yönetimini kontrol eden paylar ve özel haklara sahip hisseler de dahil olmak üzere ortaklık yapısının kamuya açıklanması sağlanmalıdır.
- 10- Yeni bilgi teknolojilerine paralel olarak, kamuyu aydınlatma teknikleri ve formatları geliştirilmelidir.

1.2 Kamuyu Aydınlatma Kavramı

1.2.1 Kamuyu Aydınlatma İhtiyacı ve Doğuşu

Sermaye piyasasının güven esasına dayandığı her yerde söylenen bir sözdür. Güven ortamı ise, bu piyasada yatırım yapanların şu veya bu şekilde aldatılmaması ile oluşur. Tarih boyunca, kurduğu şirket hakkında gerçeğe uymayan bilgiler yayan girişimcilerin, kurdukları şirketin hisse senedi fiyatlarını bu şekilde yüksek düzeylerde oluşturduktan sonra halka çok miktarda hisse senedi satıp ortadan kayboldukları görülmüştür. Ya da, şirketinin durumunu bu yıl olduğundan kötü gösterip hisse fiyatlarını düşürerek halkın elindeki hisseleri satın alan, müteakip yıl şirketin durumunu olduğundan iyi göstererek fiyatları yükselttikten sonra, geçen sene ucuz kapattığı hisseleri pahalı fiyatla satan şirket yöneticileri eski devirlerden beri piyasada varolagelmışlerdir. Sermaye piyasası literatürü tarih boyunca bu gibi örneklerle doludur. Sonunda, sermaye piyasası gelişmiş ülkeler halka yanlış bilgi verilmesini önleyecek çareler aramışlar ve geniş ölçüde bulmuşlardır. Osmanlı borsası döneminde İstanbul'dan Güney Afrika'ya giden bir banka müdürünün, oradan telgrafla, altın madeni bulduğunu haber verdiği ve bu madeni işletmek için İstanbul'da bir şirket kurduğunu, halktan ve özellikle azınlıklardan büyük miktarda para vurduktan sonra mesele anlaşılınca, satılan hisse senetlerinin değerinin sıfıra indiği ve borsanın 2 ay müddetle kapatıldığı anlatılır. Bütün bunları önlemenin tek bir çaresi bulunmuştur: Açıklık, kamuyu aydınlatma (Karşlı, 1989, s.453).

1.2.2. Kamuyu Aydınlatma İlkesi

Ortaklıklar hukukunun son yıllarda Avrupa ülkelerinde büyük önem kazanan ve hesaplar konusunun merkezini oluşturduğu kabul edilen kamuyu aydınlatma kavramı için, Amerikan ve İngiliz hukukunda “disclosure”, Almanya ve İsviçre’de ise “Publizitaet” kelimesi kullanılmaktadır. Her iki kelimenin sözlük karşılıkları açıklıktır (Özer, 1997, s.34).

Kamuyu aydınlatma ilkesini tanımlamak gerekirse; mali piyasalarda, finansal araçlara yatırım yapanların kararlarını etkileyecek türdeki bilgilerin, zamanında ilgili kesimlere iletilmesini sağlamak üzere bilgi kaynağından kullanıcıya ulaşmasına kadar geçen dinamik süreci kapsayan, yatırımcıyı korumayı ve haksız kazanç teminini caydırmayı amaçlayan bilgi akış sistemlerinin tümü olduğu söylenebilir (Maliye Hesap Uzmanlar Derneği, 1996, s.477).

Prof.Dr.Ünal Tekinalp ise kamuyu aydınlatma ilkesini şöyle tanımlamaktadır:

“Ortaklık pay sahipleri ve alacaklılarının menfaatlerini korumaya ve haklarını bilinçli ve etkili bir şekilde kullanmaya yardım eden; gelecekteki pay ve tahvil sahiplerinin ve sermaye piyasasının diğer ilgililerinin aldatılmalarını önleyip, ortaklık yararına kazanımlarını sağlayan özel ekonomik gücün, milli iktisadın gereklerine ve faydasına uygun çalışmasını gerçekleştiren gerek iç, gerek dış denetimi kapsamı içine alan ilkelerin tümüdür.”

Geniş açılardan ele alınacak olursa bu kavramın temelinde aşağıda belirtilen unsurların olduğu görülür (Tekinalp, 1979, s.13):

1. Pay sahibine haklarını bilerek ve bilinçli bir şekilde kullanabilmesi için ilgilendiği veya bağlantı kurduğu şirketin durumunu, iktisadi faaliyetini ve ortaklıkta birbirine girmiş olan menfaatleri göstermek,
2. Sermaye piyasasına, işletme tarafından ihraç edilen menkul değerlerin alım-satımı ile ilgilenen halka, kararlarını sunulan bilgi ile şekillendirmelerine katkıda bulunarak gerekli aydınlatma ortamını yaratmak,
3. Sonuçta, herhangi bir işletmenin durumu hakkında bilgi sahibi olmak, diğer işletmelerle kıyaslama yapmak ve isteyenlere ihtiyaçları ölçüsünde bilgi sağlamaktır.

Günümüzde kamuyu aydınlatma ilkesi, pay sahiplerine haklarını koruyabilme ana görevinin sınırlarını aşarak, gelecekte ortaklara ilgilendikleri şirketler hakkında açıklamalı bilgilerin sunulmasına yönelmiştir. Bu tür bir faaliyetin sonucu olarak, küçük tasarruf sahipleri tam olarak işleyen bir piyasada güven ortamını bulabileceklerinden tasarruflarını bu yöne kanalize etmeleri sağlanmış olacaktır.

Menkul kıymet piyasalarının etkin çalışması, ekonominin değişim dinamiği içerisinde uygun büyüme için yatırımların artırılması ve sermaye birikiminin verimli projelere kaydırılması olanağını doğurur. Sermaye piyasalarının düzenli ve adil işleyişi güven, açıklık ile kararlılık ilkeleri çerçevesinde borsalara işleyiş etkinliği kazandırır. Kamuyu aydınlatma ve yatırımcıları koruma ilkesi, bilginin herkese eşit koşullarda eş zamanda dağılımını zorunlu kılar. Etkin piyasa teorisine göre, organize piyasalarda borsalara kote edilen ve işlem gören şirketlerdeki tüm gelişimlere ilişkin bilgiler, menkul kıymet fiyatlarına yansımaktadır. Bilginin zamanında açıklanması ve herkese eşit dağılımı, yatırımcılar arasında fırsat eşitliğini sağlar. Güven, açıklık ve kararlılık prensipleri, piyasalarda yatırımcıları korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını öngörür. Kamuyu aydınlatma, bilginin eş zamanda, belli standartlarda ve periyodik olarak sunumunu içeren kurallar bütünüdür. Kamuyu aydınlatma ilkesi ile eşit bilgi dağılımı, piyasa katılımcıları tarafından piyasaya duyulan güvenin tesis edilmesini esas alır. Yatırımcılar arasında eşit koşulların yaratılması ve güvenin sürekli kılınması gerekir. Bu ilkeler aynı zamanda piyasaların düzenli çalışması açısından etik kuralların da temel dayanağını oluşturur (Tezcanlı, 1996, s.1-2).

1.2.3. Kamuyu Aydınlatma İlkesine Uyulmamasından Kaynaklanan Suçlar

Menkul kıymet piyasalarında kamuyu aydınlatma sisteminden amaçlanan, yatırımcıların etkin bir şekilde korunmasıdır. Ancak, uygulamada tam aydınlatmanın sağlanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu tür güçlükler daha çok bilginin ortaya çıkışı ile kamuyu açıklanması arasındaki zaman aralığından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, bilginin çıkışı ile herkese dağılımı arasındaki zaman sürecinin uzunluğu, bazı kişilerin menfaat sağlamaları ve diğer yatırımcıların da zarara uğramalarına yol açmaktadır. Kamuyu tam aydınlatma zorunluluğu ile yatırımcıların tam korunması yönünde zaman aralığının sifra indirilmesi hedeflenmektedir. Bilginin oluşumu ile kamuya açıklanması arasında geçen bu sürede; bilgiyi önceden öğrenenler, ilgili menkul kıymetler üzerinde alım-satım işlemi

gerçekleştirebilmektedirler. Böylece bilgiyi önceden öğrenenler, gizli bilgileri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanarak aşırı kazanç elde etme veya olası bir zarardan kurtulma şansı yakalamaktadırlar (Bromberg, L., 1998, s.201). Kamuyu aydınlatma ilkesine uyulmamasından kaynaklanan ve Sermaye Piyasası Kanunu'nda da yer bulan 2 tip suç söz konusudur. SerPK.m.47'de cezai sorumluluğu gerektiren fiiller iki ana gruba ayrılarak sayılmaktadır: İçerden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyon.

1.2.3.1. İçerden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading)

İngiltere'de "Insider Dealing" olarak isimlendirilen suç, Company Securities (Insider Dealing Act) 1985 adlı kanunla düzenlenmiştir. ABD uygulamasında ise, fiil "Insider Trading Act 1984" ile yasaklanmıştır. Türk Hukuku'nda "insider muameleleri", "içerden ticaret", "içerden öğrenenlerin ticareti" olarak isimlendirilen fiil, 3794 sayılı kanunla değişik SerPK.'da "İçerden Ticaret" olarak tanımlanmıştır.

SerPK.'daki tanıma göre, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek henüz kamuya açıklanmamış bilgileri, kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlama amacıyla kullanarak, sermaye piyasasında işlem yapanlar arasında fırsat eşitliğini bozacak şekilde bir yarar sağlamak veya bir zararı kapatmak, içerden öğrenenlerin ticaretidir. İçerden öğrenenlerin ticareti, kamuyu aydınlatma ilkesini zedeleyen, sermaye piyasasında eşitlik ve dürüstlüğü bozan bir işlemdir.

İçerden öğrenenlerin ticareti fiilini işleyebilecek olanlar, ihraççılarla sermaye piyasası kurumlarının veya bunlara bağlı veya bunlara hakim işletmelerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri, yöneticileri, denetçileri ve personelidir. Bu kişilerin dışında, meslek veya görevlerini ifa etmeleri sırasında bilgi alabilecek durumda olanlarla, bunlarla temasları nedeniyle doğrudan veya dolaylı bilgi sahibi olabilecek durumdaki kişiler de suçun faili olabilmektedir.

İçerden öğrenenlerin ticareti suçunun oluşması için herhangi bir bilginin elde edilmiş olması yetmez. Kazanılan bilginin henüz kamuya açıklanmamış ve sermaye piyasası aracının değerini etkileyebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Kazanılan bilginin öğrenen, bilen ve üçüncü kişilere maddi bir menfaat sağlama amacıyla kullanılmış olması ve elde edilen yararın

sermaye piyasasında işlem yapanlar arasında fırsat eşitliğini bozacak düzeyde olması ve son olarak da bilginin içerden öğrenilmesi gerekir (Sümer, 1999, s.94-95).

İçerden öğrenenlerin ticareti kavramına derinliğine girilmeden önce sermaye piyasası araçlarının değerinin oluşmasında “bilgi”nin önemi üzerinde durulması gerekir. Sermaye piyasasında bilginin değerini anlamadan, içerden öğrenenlerin ticaretini anlamak mümkün değildir. Genelde sermaye piyasasında, özelde ise menkul kıymetler borsalarında, menkul kıymeti çıkaran “ihraççı”ya ait tüm bilgilerin menkul kıymetlerin fiyatına yansıdığı kabul edilir. Fiyatın belirlenmesi aşamasında bazı bilgilerin bilinmemesi, saklanması, özel olarak yanlış duyurular yapılması durumlarında, fiyat “eksik” ya da “fazla” belirlenecektir. Hisse senedinin fiyatının belirlendiği piyasalara duyulan “güven” de, gerekli tüm bilgilerin, ilgili tüm şahıslara sağlanmış olmasından kaynaklanır ve o piyasa “etkin piyasa” olarak algılanır. Tasarruf sahibi, oluşan fiyatlara güven duyar. Her yeni bilgi, yeni bir fiyat unsuru olarak piyasa tarafından, en azından değerlendirmeye tabi tutulur. Böyle bir ortamda, henüz kamuya açıklanmamış bu bilgilerin, fiyatların belirlenmesinde ne derecede etkili olabileceği anlaşılır bir husustur, bu tür bir bilgiye sahip kişinin risksizliği bilerek kolay, haksız ve rekabetsiz kazanç sağlaması şansı her zaman olacaktır (Günal, 1997, s.513).

“İçerden Öğrenenlerin Ticareti İle İlgili Düzenlemelerin Koordinasyonuna İlişkin 13 Kasım 1989 tarih, 89/592/EEC sayılı Konsey Yönergesi” nde içerden öğrenenlerin ticareti suçunun tanımında iki temel kavram üzerinde durulmuştur: imtiyazlı bilgi ve bu bilgiyi öğrenen kişi.

- İmtiyazlı bilgi

Kamuya açıklanmamış, açık ve ilgili menkul kıymetin değerini etkileyebilecek nitelikteki bilgiler imtiyazlı bilgi olarak kabul edilir. Yönergenin birinci maddesine göre, bilginin her şeyden önce kamuya sunulmamış olması gerekir. Bilgi açık olmalıdır. Yani, basit bir dedikodu imtiyazlı bilgi olarak kabul edilemez. Kamuya duyurulmamış ve açık olan bir bilginin imtiyazlı bir bilgi olabilmesi için ayrıca, ilgili menkul kıymetlerin değerini hissedilir derecede etkileyebilecek olması gerekir. Bilginin konusu açısından ise yönerge, imtiyazlı bilginin “bir veya daha fazla menkul kıymet ihraççısını ya da bir veya daha fazla menkul kıymeti” içermesi gerektiğini öngörmektedir.

İhraççıya ilişkin bilgiler içsel olabileceği gibi, bu ihraççıya göre dışsal da olabilir. İçsel bilgiye örnek olarak, kar artışı ve dışsal bilgiye örnek olarak ise bir başka şirket tarafından ihraççıya yönelik olarak başlatılan hisse toplama işlemi sayılabilir.

Menkul kıymetlere ilişkin bilgiler ise, söz konusu belgelerin mevcut ya da geleceğe yönelik durumlarına ilişkin bilgilerle, örneğin Merkez Bankası reeskont oranlarının değiştirilme kararı gibi piyasayı etkileyebilecek türdeki bilgilerdir.

- İmtiyazlı bilgiyi öğrenen kişi

İmtiyazlı bilgiyi öğrenen kişilerle ilgili olarak Yönerge hem birincil hem de ikincil kişileri kapsayan geniş bir kavramsal yaklaşımı benimsemiştir.

Birincil kişiler, “İhraççının yönetim ya da denetim kurulu üyesi veya yöneticileri olma sıfatıyla, ihraççının sermayesine iştirak etmeleri nedeniyle veya işlerinin, mesleklerinin, fonksiyonlarının icrasında bu bilgiye ulaşabilecek kişiler olmaları nedeniyle imtiyazlı bilgiye sahip olan” kişilerdir. Yönerge, öncelikle şirket yöneticilerini hedeflemektedir. İkinci olarak ise ihraççının sermayesine iştirak etmeleri nedeniyle imtiyazlı bilgi edinenlere yönelmektedir. Yönerge, üçüncü ve son olarak, işlerinin, mesleklerinin veya faaliyetlerinin gereği imtiyazlı bilgiye ulaşabilen kişileri de içermektedir.

Yönergenin 4.maddesi imtiyazlı bilgi edinen ikincil kişiyi, birincil kişiden işin iç yüzünü bilerek, imtiyazlı bilgiyi edinen kişi olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, uygulama alanı, birincil kişiden doğrudan ya da dolaylı olarak alınan bilgidir. Dolayısıyla ihraççı şirketle hiçbir bağı olmasa dahi, imtiyazlı bir bilgiyi, işin iç yüzünü bilerek alan ve bunu kullanan herkes takibe alınabilecektir. İkinci kategori, sermaye piyasası faaliyeti esnasında bilgilerin öğrenilmesinden çok, resmi görev ifası sırasında iletişim araçları veya dosyalardan bilgi edinmeye ilişkin olup oldukça büyük önem taşır. Bu kategoriye Sermaye Piyasası Kurulu ve Borsa gibi doğrudan konuya ilişkin kamu kurumlarıyla, Hazine Müsteşarlığı, ilgili Devlet Bakanlığı, Başbakanlık ve herhangi bir nedenle bilginin önünden geçtiği tüm resmi ve gayriresmi kuruluş ve kişiler girer. Bunlara örnek olarak, şirketin yöneticisi ve sürekli çalışanı olmadıkları halde verdikleri çeşitli hizmetler nedeniyle her türlü özel ve değerli bilgiyi elde eden şahıslar (avukatlar, bağımsız muhasebeci ve denetçiler ve aracilar-underwriter ve

broker-) da gösterilebilir. Finans literatüründe bu tip şahısların ellerindeki bilgileri kullanarak fazla getiri elde ettiklerini gösteren çalışmalar vardır (Kocaman, 1996, s.278).

1.2.3.2. Manipülasyon

Menkul kıymet piyasalarında içerden öğrenenlerin ticaretinin yanı sıra, yapay fiyat ve pazar oluşumuna sebep olabilecek hileli, yanıltıcı faaliyetler de finansal suç kapsamında değerlendirilmektedir. “Manipülasyon” olarak adlandırılan bu tür piyasa işlemlerinde çeşitli yöntem ve usullerin uygulanması menkul kıymet fiyatlarının önceden belirlenen belli bir seviyeye çekilmeye çalışılarak piyasa kontrolü sağlanmaktadır. İçeriden öğrenenlerin ticareti gibi manipülatif faaliyetler de, piyasa etkinliğini zayıflatıcı, haksız rekabet ve kazanç ortamı yaratıcı, yatırımcıları zarara uğraticı faaliyetler olarak suç kapsamındadır (Tezcanlı, 1996, s.5).

Sermaye piyasasında işlem gören sermaye piyasası araçlarının alım-satımı sırasında bilinçli olarak yatırımcıları yanlış yönlendirmek, yanıltıcı bir piyasa yaratmak amacıyla yapılan işlemler, SerPK.’da manipülasyon suçu olarak tanımlanmakta ve cezalandırılmaktadır. Sonuçta yatırımcılar zarara uğramakta ve fiili işleyen manipülatörler ise kazançlar elde etmektedir. SerPK.m.47/A/2’ye göre fiyat manipülasyonu, yapay olarak sermaye piyasası araçlarının arz ve taleplerini etkilemek, aktif piyasa izlenimini yaratmak ve fiyatları aynı seviyede tutmak, arttırmak, azaltmak amacıyla alım-satım yapmaktır. Bu fiili işleyen gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yetkilileri sorumludur.

Yapay fiyat ve piyasa oluşturan davranışlar, IMKB yönetmeliği m.23’de belirlenmiştir. Bu gibi hallerin varlığında, Borsa Başkanı’nın işlemi iptal yetkisi bulunmaktadır. Yönetmelikte belirlenen yapay piyasa oluşturma faaliyetleri şunlardır:

- Bir menkul kıymetle gerçeğe uygun olmayan ve aktif piyasa izlenimini yaratmak için menkul kıymetin sahipliğinde değişim olmadan bir dizi alım-satım işlemi yapmak veya fiyat ve miktar bakımından piyasayı yanıltacak emir vermek,
- Bir menkul kıymetin fiyatını etkileyebilecek şekilde gerçek dışı bilgiler yaymak ve o menkul kıymetin alım-satımını teşvik etmek,

- Bir menkul kıymetin fiyatını desteklemek, sabitlemek veya stabilize etmek için bir veya birden fazla kişiyle anlaşarak alım-satımını yapmak (Sümer, 1999, s.96).

Fiilin suç olması için, sermaye piyasası aracının “alınmış” veya “satılmış” olması şarttır. Fiilin suç sayılmasının diğer önemli unsuru ise kastın bulunmasıdır. Kast, kanunun suç saydığı fiilin bilerek ve istenerek yapılması olduğuna göre manipülasyon fiilinin bilerek ve istenerek olması cezayı gerektirecektir (Günal, 1997, s.19). İçerikleri itibariyle iki tür manipülasyon vardır (SPK, 2003, s.1-2):

Bunlardan ilki, bilgi bazlı manipülasyondur. Bilgi bazlı manipülasyonlarda, yatırımcılara şirketle ilgili yanlış ve yanıltıcı bilgiler verilmekte veya şirketle ilgili gerçek olmayan birtakım söylentiler çıkarılmakta ya da açıklanması gerekli bilgiler açıklanmamaktadır. Bu tür manipülasyonlar bilgisel etkinliğin sağlanmadığı, şirketle ilgili bilgilerin yatırımcılar tarafından kolaylıkla elde edilemediği ve asimetrik bilgi dağılımının söz konusu olduğu piyasalarda daha sık görülmektedir.

İkinci tür manipülasyonlar ise, işlem bazlı manipülasyonlardır. İşlem bazlı manipülasyonda işlem yapanlar, asıl niyetlerini gizleyerek, yapmış oldukları alım ve satım işlemleriyle menkul kıymet fiyatlarını etkilemeye, yapay piyasa oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kamuyu aydınlatma yükümlülüklerinin bulunmadığı veya sınırlı olduğu, dolayısıyla şirketle ilgili bilgilere yatırımcıların kolaylıkla ulaşamadığı, genel yatırımcı profilini kamuya açıklanmış bilgileri analiz etme ve değerlendirme yetenekleri sınırlı, tecrübesiz bireysel yatırımcıların oluşturduğu ve asimetrik bilgi dağılımının söz konusu olduğu piyasalar manipülasyona daha elverişli bir ortam yaratmaktadır. Ancak, işlem bazlı manipülasyon yasal görüntülü işlemler ile gerçekleştirildiğinden, çok farklı tekniklerin uygulanmasına elverişlidir. Dolayısıyla teknolojik gelişmelerin de, manipülatif tekniklerde kullanılması mümkündür. Bu nedenle, gelişmiş ve sıkı denetim mekanizmalarının bulunduğu piyasalarda da işlem bazlı manipülasyon görülmektedir.

1.3. Kamuyu Aydınlatma ve Muhasebe Standartları

Muhasebe; bir iktisadi işletme ile ilgili ekonomik sonuç doğuran olay ve işlemleri, izleyen, sınıflandıran, belgelere dayandıran, kaydeden ve bunları finansal tablo ve raporlara bağlayarak ilgililere sunan bir bilgi üretim ve iletim sistemi olarak tanımlanabilir. Bu özellikleri nedeniyle muhasebe, işletmeler hakkında bilgi edinmenin en temel yoludur. Muhasebe ürettiği ve ilettiği bilgilerle, bir taraftan işletme içindikileri (işletme sahip ve/veya yöneticilerini), diğer taraftan işletme ile ilgilenen dışarıdaki kişileri (ortaklar, devlet, alacaklılar, müşteriler, satıcılar, potansiyel yatırımcılar, finansal kurumlar ve diğer ilgililer), işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgilendirmekte ve bu kişilerin işletme ile olan ilişkilerini yönlendirmektedir. Sermaye piyasasında ise, işletme dışındaki ortak, alacaklı (tahvil sahibi) ve potansiyel yatırımcılara da bilgi iletmektedir. Dolayısıyla muhasebe, “ortaklık pay sahipleri ve alacaklılarının menfaatlerini korumaya ve haklarını bilinçli ve etkili bir şekilde kullanmaya yardım eden, gelecekteki pay ve tahvil sahiplerinin ve sermaye piyasası ilgililerinin aldatılmalarını önleyip, ortaklık yararına kazanılmalarını sağlayan, özel ekonomik gücün, ulusal ekonominin gereklerine ve faydasına uygun çalışmasını gerçekleştiren, gerek iç gerekse dış denetimi kapsamı içine alan ilkelerin tümü” olarak tanımlanabilen, sermaye piyasasında kamuyu aydınlatma sisteminin çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ki, kamuyu aydınlatma yaklaşımı da, sermaye piyasasında yatırımcıyı korumaya yönelik düzenleme yöntemlerinden biridir.

Muhasebenin, ürettiği ve ilettiği bilgilerin doğru olması ve gerçeği dürüst bir şekilde yansıtması, dolayısıyla belirli standartlara göre hazırlanarak, belirli formlardaki finansal tablo ve raporlarla ilgililere ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, muhasebe fonksiyonunu yerine getiremeyeceği gibi, ilgilileri yanıltacak ve yanlış kararlar alınmasına dolayısıyla, piyasaların etkin işleyememesine neden olacaktır. Bu durumda piyasadaki yatırımcıyı da korumak mümkün olmayacaktır.

Sermaye Piyasası’nda yatırım analizleri, genellikle bir ortaklığın çıkarmış olduğu menkul kıymetin yatırım değerini belirlemeye yönelik olmakla beraber, yatırımcıların yatırım kararı alırken birden fazla şirketin menkul kıymetinin yatırım değerliliğini ölçmeleri ve bu kıymetler arasından kendilerine en uygun olanı veya olanları seçmeleri rasyonel hareket etmelerinin bir gereğidir. Bu nedenle, analizler karşılaştırmalı mali tablo analizleri kimliği ile yürütülür.

Böylelikle, halka açık anonim şirketlerin mali tablolarının ve bu tablolar kullanılarak hazırlanan raporların karşılaştırılabilir nitelikte olmaları zorunludur. Bu karşılaştırılabilir özelliği olmayan tabloların analizi ve bu analiz sonucunda menkul kıymetlerin karşılaştırılmaları yanıltıcı sonuçlar verir. Yanılmayı ortadan kaldırmak, hiç değilse en düşüğe indirmek maksadı ile muhasebe hesap planlarının ve hazırlanan raporların standartlaştırılması ile muhasebe uygulamalarında aynı muhasebe kural ve prensiplerinin kullanılması gerekir.

Bu gerekliliğin yerine getirilmesini halka menkul kıymet satan anonim şirketlerden veya meslek kuruluşlarından beklemek yanlış olur. Sermaye piyasası ile ilgili kamu otoritelerinin konuya eğilmeleri ve gerekli düzenlemeleri yapmaları, Ülkemiz gibi, sermaye piyasası daha gelişme aşamasında olan bir ülke için zorunludur. Bu gerçeğin bilincinde olan kanun koyucu 2499 Sayılı Kanunun 3794 Sayılı Kanunla değiştirilen 22 Maddesi (e) fıkrası ile “Kamunun zamanında, yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla, her türlü mali tablo ve raporların standartlarının tespit etme” görevini SPK’ya vermiştir. SPK kanunun vermiş olduğu görev ve yetkiye dayanarak, konunun uygulama yönünü belirgin hale getirmek amacı ile bir seri tebliğ çıkarmıştır. Bu tebliğlerden ilki “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ” başlıklı Seri XI-1 No.lu tebliğdir. Tebliğin amacı, 1.Maddesinde “Sermaye Piyasası Kanuna tabi ortaklıklar ve aracı kurumlarca düzenlenecek mali tablo ve raporların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke ve kuralları belirlemek” olarak tanımlanmıştır. Tebliğ dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Mali Tablolarda Muhasebe Politikalarının Açıklanması ve Muhasebenin Temel Kavramları”, ikinci bölümde “Mali Tablolara İlişkin Uygulama Standartları”, üçüncü bölümde “Mali Tablolara İlişkin Şekil ve Esaslar” ve dördüncü bölümde “Mali Raporlara İlişkin Şekil ve Esaslar” vazedilmektedir. Tebliğin eklerinde ise mali tablo ve raporların şekillerine ait standartlar verilmiştir.

Aynı seride yer alan 3 No.lu Tebliğ “Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar” hakkındadır. 5.No.lu Tebliğ 1.No.lu Tebliğe eklemeler yapmaktadır. 6 No.lu tebliğ menkul kıymet yatırım fonlarının mali tabloları ve raporlarına ilişkin ilke ve kuralları koymaktadır. Aracı kurumların hesap planları ve planın kullanım esasları Seri XI-7 No.lu Tebliğde yer almaktadır. 10 No.lu Tebliğ ise “Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar” hakkındadır.

Yukarıda belirtilen tebliğler incelendiğinde görülmektedir ki SPK halka açık anonim şirketlerin muhasebe sistemlerinin tek düzen hale getirilmesini zorunlu kılan kurallar koymuş, muhasebe uygulamasında kullanılan, herkes tarafından doğru olarak kabul edilen muhasebe prensiplerinin kullanılması ilkesini getirmiş, bilanço ve gelir tablolarını standartlaştırmış, hazırlanacak raporlara ilişkin tabloların, örnek olarak, gelir tablosu, kar dağıtım tablosu, satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu ve nakit akım tablosu gibi tabloların standartlarını koymuştur (Sarıkamış, 1998, s.152).

1.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarının Uygulanması

Uluslararası muhasebe standartlarının gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasına yönelik yaklaşımlar konusunda tespit edilen hususlar ise şöyle sıralanabilir (Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Grubu, 2002, s.4):

- 1- Hükümetler uluslararası kabul görmüş standartları ve metodolojileri kullanmak suretiyle uygulayacakları ulusal muhasebe standartlarını planlamalıdır. Bu, bilginin güvenilir olmasına ve risklerin değerlendirilmesinde ve suçluların cezalandırılmasında denetim otoritelerinin işlevlerini iyileştirecektir. Güvenilir bilginin sağlanmasında hükümetlerin rolü kadar özel sektörün de rolü büyüktür.
- 2- Muhasebe standartları ve denetim kuralları oluşturulurken gelişmekte olan ülkelerin alt yapı ve düzenleyici çerçevesine ilişkin özel koşulları dikkate alınmalıdır. Tek tip uluslararası bankacılık standartlarının oluşturulması için muhasebe kurallarının tüm ülkelerde uyumlaştırılması çalışmalarına rağmen bazı ülkeler kendi risk profilleri ve ulusal kurumlarının yapısı nedeniyle söz konusu standartların oluşturulmasında bir ölçüde bağımsız davranmayı isteyebilmektedir.
- 3- Hükümetler uygulamanın etkinleştirilmesine çalışmalıdırlar. Çünkü yasal ve kurumsal olarak gerekli sistemlerin olmaması durumunda etkin muhasebe kurallarının oluşturulmuş olması tek başına işe yaramayacaktır. Ancak denetim sistemi oluşturulurken ülkenin düzenleyici kurumsal yapısı ve altyapısı detaylı olarak incelenerek en uygun sistemin kurulması gerekmektedir. Birçok gelişmekte olan

ülkede mevzuattan doğan boşlukların tam olarak saptanmasında ve uygun denetim sisteminin oluşturulmasında güçlükler yaşanmaktadır.

- 4- Uluslararası kuruluşlar uygun muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve uyumun sağlanmasında yardımcı olmalıdırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin muhasebe sistemlerindeki zayıflıkların bulunması ve uygun standartların geliştirilmesinde teknik yardım sağlanmalıdır.

1.4. Kamuyu Aydınlatma ve Bağımsız Denetim

1.4.1 Denetim Kavramı ve Denetimin Gerekliliği

Mali bilgilerin güvenilir olması, işletmelerin geleceği için yol göstericidir. Güvenilir mali bilgilerle işletmenin başarıya ulaşması için, etkin bir denetimle işletme politikalarının tespit edilmesi ve elde edilen denetim bilgileriyle işletmenin geleceğiyle ilgili kararların alınması gerekmektedir.

Günümüz toplumlarında, sosyal, siyasal ve kültürel amaçlı örgütler yanında kar amacıyla kurulmuş kurumsal veya bireysel işletmeler bulunmaktadır. Bu işletmelerin faaliyetlerinin, yöneticilerinin ve çalışanlarının hakları ve sorumlulukları önceden belirlenmiştir ve kanun, tüzük ve kararnamelerle belirli düzenlemelere tabi tutulmuştur. Önceden belirlenmiş kurallara ve işletmenin öncelikli kararlarına ne derecede uyulduğu yapılacak değişik denetim faaliyetleriyle belirlenmektedir. Denetim faaliyetiyle belli bir dönemi kapsayan kayıt ve belgeler üzerinde, hukuk düzenine ve işletmeyle çıkar ilişkisi içinde bulunan kişilerin ve kurumların çıkarlarına ne derecede uygun hareket edildiği araştırılmaktadır. Elde edilen belli bir döneme ait bulgular kişilere veya çeşitli devlet kurumlarına raporlanmaktadır. Bu sebeple denetçi, raporunda, hiçbir zaman finansal raporların kesin doğruluğunu onaylayamaz ve finansal veriler hakkında kesin bir güvence vermez.

Denetim, genel anlamda muhasebe uygulamalarının veya işletme politikalarının önceden belirlenen kurallara uygunluğunu sağlamaya yönelik inceleme, kanıt toplama ve raporlama süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal faaliyetlerin denetimden ziyade, önemli olan mali ve

iktisadi olaylara ilişkin denetimdir, işletme içi etkin bir iç denetim örgütünün bulunması ve gerektiğinde bağımsız dış denetimin yaptırılması işletme politikalarında ortaya çıkan aksaklıkların önceden tespitini ve giderilmesini sağlamaktadır. Denetim, kısaca belli bir muhasebe döneminde kaydedilen bilgilerin, aynı döneme ait gerçek finansal ve ticari işlemleri yansıtır yansıtmadığının incelenip raporlanması faaliyetidir. Bu nedenle denetim yapacak kurumların denetçilerinin muhasebe bilgilerinin olması ve konusunda uzman olması gerekmektedir.

Denetim olgusunun olabilmesi için iki temel hususun varlığı şarttır. Bunlardan birincisi; işletme faaliyetleri ve olayları, ikincisi ise; önceden belirlenmiş işletme politikaları ve hukuki düzenlemelerdir. Denetimde temel amaç; yeni bir bilgi kaynağı oluşturmak yerine, mevcut bilgilerin güvenilirliğini sağlamaktır. Denetimle elde edilen güvenilir bilgi sayesinde, işletmelerin kaynaklarını etkin kullanımı sağlanmakta, topluma ve karar alıcılara doğru bilgiler ulaştırılabilmektedir. Muhasebe ile denetim arasında çok sıkı bir ilişki mevcuttur. Buna rağmen denetim muhasebe iliminin bir dalı değildir ve bu anlamda muhasebe ile denetim arasında organik bir ilişki mevcut değildir. Denetimin ana hedefi hata ve hileleri tespit etmek değil engellemektir. Bu bilinçle işletme içerisinde ortaya çıkabilecek ve gerek işletme varlıklarına ve gerekse işletme yönetimine zarar verebilecek hata, hile ve aykırılıkların henüz işlenmeden engellenmesi için neler yapılması gerektiği konusu kamunun aydınlatılması ilkesinin ne derecede gerçekleşmekte olduğu ile yakından ilgilidir.

Kamuya ve işletme yönetimine sunulan finansal raporların uygunluk ve doğruluğu tartışılabilir. Bazı halde denetim raporlarını alan işletme yönetimi raporların doğru ve güvenilir olduğunu ayrı bir incelemeye gerek görmeden kabul edebilir. Çoğu hallerde raporlardaki iddiaların geçerliliğinin kabul edilmesi ve kamuya duyurulabilmesi için ayrıca bir incelemenin yapılması gerekebilir. Bütünlüğü, doğruluğu ve tarafsızlığı denetlenip doğrulanmış bilgi, artık, karar işlemi için güvenilir bilgi olarak kabul edilebilir (Arens, Loebbecke, 1980, s.3). Güvenilir bilgi sağlamanın önemi aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akkan, 1998, s.5):

- a- İşletme yönetimi işletme politikalarının başarısını ve sonuçlarını ölçerken mali tablolardan hareket eder.
- b- Devlet vergi gelirlerini hesaplarken beyan edilen mali tablolarda yer alan bilgilerden hareket eder.
- c- Hissedarlara isabet eden kar payları faaliyet sonuçlarına göre belirlenecektir.

d- Kredi kuruluşları işletmeye kredi verirken işletmeden alınacak bilgiler ile işletmenin mali tabloları ve faaliyet sonuçlarını göz önünde tutarak karar verecektir.

e- İşletmeye yatırım yapacak yatırımcılar işletmenin geçmiş yıllarına ait faaliyet sonuçlarına bakacaklardır.

1.4.2. Denetim-Muhasebe İlişkisi

Günümüzde bağımsız dış denetim, kamu hizmeti gören özel bir meslek halini almıştır. Muhasebe teknikleri, işletmenin yaptığı ekonomik faaliyetlerin ve işlemlerin belirlenmesini esas alır. Bu belirlemeden sonra, muhasebe kayıtları yapılır ve bu sürecin sonunda muhasebe raporları düzenlenir. Bu anlamda muhasebe yaratıcı niteliği olan bir süreçtir (Güredin, 1994, s.13).

Denetim sayesinde muhasebe süreci gözden geçirilerek finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir yargıya varılmaktadır. Bu amaçla denetçi, çeşitli tekniklerle kanıt toplar ve bunları değerlendirir. Denetim, muhasebe sürecinde hazırlanmış finansal tablolar hakkında bildirilen bir görüşle sona erer. Denetçinin sorumluluğu sunulan finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir yargıya varmak ve bunu açıklamaktadır. Finansal tabloların hazırlanması ile ilgili sorumluluk ise işletme yönetimine aittir. Yönetim ortaklara ve kredi verenlere karşı doğrudan sorumludur. Denetçi ise sadece finansal bilgileri gözden geçirmekte ve bunu hazırladığı raporda bilgilerin doğruluğunu veya aksak yönlerini beyan etmektedir. Muhasebe bilgilerini hazırlayan taraf denetçi değildir.

1.4.2.1 Muhasebe Bilgilerinde Aranan Nitelikler

Muhasebe bilgilerinin aşağıda belirtilen niteliklerde olması gerekmektedir (Akkan, 1998, s.12):

a- Finansal Raporlardaki Bilgilerin Yatırımcılar İçin İlgili ve Önemli Olması: Muhasebe bilgisinin, muhasebe raporlarını kullananların tahmin yapmalarında ya da karar almalarında kullanılma olasılığı varsa söz konusu bilgi doğru bilgidir. Günümüzde en çok

kabul edilen görüş, değişik amaçları olan çeşitli kullanıcı grupları için bir tip genel amaçlı tablo hazırlamaktır. Muhasebe bilgilerinin bu tür raporlanmasındaki amaç, işletme dışındaki bir çok kişi ve grup tarafından alınacak ekonomik nitelikteki kararlara ilişkin gerekli ortak bilgileri sağlamaktır (Kepekçi, 1998, s.11). Halka açık anonim şirket yöneticileri ile finansal raporlardaki bilgileri kullanacaklar arasındaki bilgi akışını düzenleyen denetim firmalarının gelişme derecesi, sermaye ve para piyasalarının gelişmesine bağlıdır.

Denetçiler şirket tarafından yayımlanan bilgileri denetlerken, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine uyulup uyulmadığını veya genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olup olmadığını araştırırlar. Denetim anında denetçinin bilgisine sunulmayan bilgiler denetlenmemiş sayılır. Denetimden geçmiş finansal tablolara göre finansal analistlerin elde ettiği sonuçları, yatırım şirketleri, aracı kuruluşlar veya kredi verecek bankalar kullanır. Güvenilir bilgiye ulaşmak için ise denetçi raporundan faydalanılır. Denetim raporları şirketin geleceğiyle ilgili bir sonuca ulaşmazken finansal analistler, finansal tabloların ve diğer bilgilerin çerçevesinde şirketin gelecekteki karlılığının ve hayatiyetinin nasıl etkileceğini analiz ederler.

b- Muhasebe Bilgilerinin Objektif, Güvenilir ve Yansız Olması: Bunun için;

1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin uygulanması,
2. Uygun ve tutarlı bir hesap planı,
3. İç denetim sisteminin kurulmuş olması gerekmektedir.

c- Bilgilerin Anlaşılabilir Olması: Yalnız uzmanlarca değil bu konuda temel kavramları bilen kişilerce de denetim raporlarının anlaşılabilmesi gerekmektedir.

d- Uygun Zamanda Açıklanması: Denetim sonuçları ile ilgili raporların mümkün olduğu kadar erken ve geçerliliğinden bir şey kaybetmeden açıklanması gerekir.

e- Bilgilerde Tutarlılık İlkesi: Muhasebe ilke ve yönetimlerinin kesin bir zorunluluk olmadıkça değiştirilmemesini, eğer değiştirilmiş ise finansal tablolarda gerekli açıklamanın yapılmasını öngörür.

f- Mali Tablolarda Tek Düzenlilik ve Muhasebede Tek Düzenlilik Olması: Bilanço ve gelir tablosunun tek tip olmasının yanı sıra temel kavramların muhasebe ilkelerinin, rapor sisteminin ve hesap planının tek düzen olduğu bu sayede terim birliğinin

sağlandığı bir sistemdir. İşletmelerde tek düzenlilik ilkesine ne ölçüde uyulduğu ancak bağımsız dış denetimle ortaya çıkmaktadır.

1.4.3. Denetim Çeşitleri

Günümüzde, kapsam ve amaç yönünden değişik denetim çeşitlerine rastlamak mümkündür. Yapılış amacına veya kapsamına göre işletme yönetimine, değişik denetim şekilleri kanunen zorunlu tutulmakta veya denetim şirketlerince amaca en uygun denetim hizmeti verilmesi için değişik seçenekler sunulmaktadır.

Denetim şekli ne olursa olsun, asıl amaç en az maliyetle, güvenilir bilgiye en kısa sürede ulaşılmasıdır.

Genel olarak amaç yönünden altı türde denetim faaliyetinden söz edilir. Bunlar ülkemizde en çok kullanılan denetim şekilleridir. Sermaye Piyasası Kanunu'nda düzenlenmiştir ve her bir denetim için ayrı rapor formları düzenlenmektedir (Akkan, 1998, s.14-17):

1.4.3.1. Finansal Tabloların Denetimi

İnceleme alanı genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda hazırlanmaları gereken ve denetim kapsamına giren finansal tablolar, bilanço, gelir tablosu, dağıtılmayan karlar tablosu ve finansal durumda değişmeler tablosudur. Denetim, tüm grupların ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirilen genel amaçlı bir çalışma olduğu için her grup için ayrı bir denetim yapılmaz. Bu denetim bağımsız veya kamu denetçileri tarafından yürütülür. Denetimin konusu, ortaklara veya vergi dairesine verilen finansal tablolardır.

1.4.3.2 Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetiminin amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. Bu üst makam işletme içinden olabileceği gibi, işletme dışından da olabilir. Uygunluk denetiminden elde edilen sonuçlar sadece işletme içinden belirli kişilere örneğin; şirketin tepe yöneticilerine raporlanır. Bu açıdan bakıldığında bu denetim türü genelde iç denetçiler tarafından yapılır. Gerek görülürse bağımsız dış denetçiler tarafından yaptırılabilir. Örneğin; işletmenin sosyal sigorta bildirimlerinin doğruluğunun, Sosyal Sigortalar Kurumu denetçileri tarafından araştırılması gibi.

1.4.3.3. İç Denetim

İç denetim, günümüzde toplam kaliteye ulaşmak için, işletmelerin mali nitelikteki faaliyetleri ile mali nitelikte olmayan sosyal faaliyetlerinin gözden geçirilerek değerlendirilmesinin yapıldığı denetim türüdür. İç denetim, tamamlanmış faaliyetlerin geriye dönülerek yeniden gözden geçirilmesi işlemidir. Dolaylı olarak, yöneticilerin de denetimi yapılmaktadır. Denetim sonuçları işletme yönetim kuruluna raporlanır. İç denetim işletmedeki kontrollerin etkinliğini ölçmeyi ve bu kontrolleri değerlemeyi amaç alır. Bu denetim şeklinde iç denetçiler tarafından işletme politikalarına, planlara ve yönergelere veya mevcut kanun ve düzenlemelere ilgili personel tarafından ne kadar uyulduğu tespit edildiği için otokontrol sağlanmış olur. İç denetimle finansal tabloların güvenilirliği ile birlikte işletme faaliyetlerinin etkinlik ve verimliliği de ölçülmeye çalışılır.

1.4.3.4. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi iç denetimden daha kapsamlıdır. Faaliyet denetimi işletmenin örgütsel yapısını, iç kontrol sistemlerini, iş akışlarını ve yönetimin başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyettir. Faaliyet denetimi, bir işletme organizasyonunun saptanmış hedef ve amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ölçmeye çalışır. İç denetim finansal nitelikteki muhasebe konularıyla ilgilenirken, faaliyet denetimi işletme politikasının başarısı, amaçlara ulaşma

düzeıı ve yöneticilerin kişisel başarılarıyla ilgilendir. Faaliyet denetimi mali nitelikte olmayan sosyal faaliyetleri de konu alabilir. Her türlü yönetim danışmanlık hizmeti faaliyet denetimiyle sağlanır. Denetim sonunda faaliyetlerde etkinlik ve verimliliğin artırılmasına ilişkin önerilerde bulunulur. Faaliyet denetimi, kamu ve özel sektör işletmelerinde iç denetçiler tarafından; ayrıca kamu kuruluşlarında kamu denetçileri tarafından yürütülür (Kepekçi, 1998, s.3).

1.4.3.5 Vergi Denetimi

Vergi kanunlarında yer alan hükümlere uyulup uyulmadığı, mali bilanço ve gelir tablosunda yer alan karın ve buna bağlı olarak hesaplanan verginin doğru hesaplanıp hesaplanmadığı, işlemlerin gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı amacına yönelik denetimlerdir. Genellikle kamu denetçileri tarafından yapılan denetim şeklidir.

1.4.3.6. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, serbest meslek sahibi olarak, kendi adına çalışan veya bir denetim şirketinin ortağı olan kişiler tarafından işletmelerin finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yapılan denetim çalışmasıdır.

Bağımsız denetimde, denetçi denetlenen işletmeden bağımsız olarak hareket eder ve denetim hizmetini serbest meslek erbabı olarak yürütür. Bağımsız denetimle ilgili düzenlemelere SPK mevzuatı ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik kanununda ve bu kanuna bağlı tebliğ ve yönetmeliklerde rastlamak mümkündür.

1.4.3.6.1. Bağımsız Dış Denetimin Önemi

Bağımsız dış denetim, devlet ve sermaye piyasası ilişkileri bakımından önem arz etmektedir. Devlet, hukuk devleti olması ve çıkar gruplarının çıkarlarının korunması gerekliliği nedeniyle, sermaye piyasaları da ülke kaynaklarının doğru alanlara aktarılması açısından, bağımsız dış denetime önem vermektedir (Güredin, 1994, s.16).

Sermaye piyasasının temel karakteristiği güven esasına dayalı olmasıdır. Piyasanın güvenli olmasına doğrudan katkıda bulunan mekanizmalardan biri de hiç kuşkusuz bağımsız dış denetim (external auditing) dir. Bağımsız dış denetimin başarılı olmasında firma açısından önemli bir mekanizma daha vardır ki o da iç denetim (internal auditing)'dir. Genel Kabul Görmüş Muhasebe (GKGM) ilkelerinin düzenli bir şekilde firma içi uygulaması yapılırken birinci derecede süzgeç görevini iç denetim üstlenir. Dış denetim böyle bir alt yapının daha sağlıklı olmasına katkıda bulunur. Dış denetimin dürüstlüğü, bağımsızlığı, prensiplerine bağlılığı yanında uzmanlığı da önemlidir. Büyük işletmelerde gittikçe karmaşık hale gelen muhasebe sistemi ancak uzman denetçiler tarafından anlaşılıp değerlendirilebilir. Buradan bağımsız denetimin sadece hissedarlara ve diğer taraflara yardımcı olmayacağı aynı zamanda şirket yöneticilerine yol gösterici niteliğinin olduğu da anlaşılmalıdır. Bağımsız denetçiye toplumun verdiği bir diğer görev finansal tabloların denetimi dışındaki inceleme hizmetleridir. İşletmeler denetçi firmadan bu inceleme işleminin dışında artık vergileme, yönetsel danışmanlık hizmetleri gibi konularda yardımcı olmalarını beklemektedir (Taner, Öncü, vd.,1997. s.2).

Muhasebe bilgisinden uzak çoğu yatırımcının sadece kar rakamına bakarak yatırımlarını yönlendirdiğini düşünürsek, bağımsız dış denetimin ve denetim raporlarının önemi günümüzde daha da artmaktadır. Yatırımcılar açısından, yatırımlarını yönlendirirken sadece kar rakamına bakmayıp, şirketin kısa ve uzun vadeli borçlarının ve yeniden değerlendirme fonlarının özsermayeye oranına bakmaları önem arz etmektedir. Bağımsız denetçi açısından şirketin mali durumuyla ilgili denetim raporunda karlıdır veya zarardadır, yatırım açısından iyidir veya yatırım yapılması iyi değildir gibi yorumlar yapması ve denetim bulgularını beyan etmesi Sermaye Piyasası Kanunu'nda yasaklanmıştır. Bu sebeple ülkemizde bağımsız denetim raporuyla kamuyu ve yatırımcıları bilgilendirirken denetçi yorumu yapılmamaktadır.

Mali ve Sermaye Piyasası Mevzuatlarına göre hazırlanan finansal tablolar arasındaki farkları giderecek kanuni düzenlemelerin yapılmasıyla yatırımcıların sermaye piyasalarına yönlendirilmesi ve küçük tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi mümkün olabilecektir (Akkan, 1998, s.80,81).

2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Ülkelerin kalkınmasında bankalar önemli bir rol üstlenmektedir. İktisat teorisinin temel kavramlarından olan tasarruf, iktisadi büyüme ve kalkınma açısından çok önemli bir unsurdur. Ülkelerin yatırım için ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması için tasarrufların arttırılması gerekmektedir. Ancak, bu durumun gerçekleşmesi mali sistem, özellikle de bankacılık sektörü aracılığıyla olmaktadır.

Bankaların asli fonksiyonu bir ekonomideki atıl fonları fon ihtiyacı olan kesimlere minimum maliyetle aktarmaktır. Bu fonları aktarırken banka yöneticilerinin amacı, hissedarların getirisini maksimum düzeye ulaştırmaktır. Ancak, yöneticiler bu amaca ulaşmaya çalışırken gelir ile risk arasında bir denge kurmak ve minimum riskle maksimum gelir sağlamak zorundadır. Risk ve gelir arasındaki dengenin sağlanması ise, kaynaklar ile bu kaynakların kullanımı arasındaki dengeyi kurabilecek ve riskleri önceden tahmin ederek önlem alabilecek, esnek bir yönetim sisteminin kurulması ile mümkün olabilir. Bu tür bir sistemin kurulması ve işlemesi ise, bankaların faaliyet gösterdiği ekonomik ve finansal ortamın ne kadar sağlıklı ve istikrarlı olduğuyula yakından ilgilidir. Güvenli bir ortam sağlanmadığı takdirde, tasarrufların mali kesime yönelmesi ve yatırımcılara aktarılması, yani bankaların asli fonksiyonlarını yerine getirmesi zordur (Günal, 2001, s.1).

Bankalar parasal işlevlerinin yanı sıra, menkul kıymet işlemlerine de katılarak mali aracılık rollerini genişletmişlerdir. Böylece kendi hesaplarına veya müşteri hesabına yürüttükleri portföy yönetimi hizmetleri ile hem portföy çeşitlemesinden hem de işlem maliyetlerinin azalmasından yararlanmaktadırlar (Erdem, 1993, s.3). Bankacılık sektöründe ortaya çıkan yasal, kurumsal ve fonksiyonel gelişmeler, bu sektörün özellikle son yıllarda kompleks bir görünüm kazanmasına yol açmıştır. Kurum sayısındaki artış, finansal ürün veya hizmetlerde çeşitlendirme ve finansal işlem veya faaliyetlere ilişkin olarak getirilen yasal düzenlemeler, bankacılık sektöründe son derece rekabetçi bir ortamın doğmasına yol açmıştır (Uludağ, Nazım, 1993, s.7).

2.1. Türk Bankacılık Sistemimizin Özellikleri

Türk bankacılık sistemimizin özelliklerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz (TBB, 2005):

2.1.1. Mevduat Kabul Eden ve Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar

Bankalar mevduat toplama izni olan (ticaret bankaları) ve mevduat kabul etmeyen bankalar olmak üzere 2 ana gruba ayrılabilir. Ayrıca, her bir grup, sermaye kaynağına göre özel, kamu ve yabancı olmak üzere üç alt gruba ayrılmaktadır.

Ticaret bankaları mevduat toplama lisansına sahiptir. Bu bankalar sermaye piyasası işlemleri yanı sıra yatırım bankacılığı alanında da faaliyet göstermektedir. Günümüzde hızlı gelişen teknolojinin de yardımıyla geniş bir ürün ve hizmet yelpazesine sahiptirler. Ülkemizde faaliyette bulunan ticaret bankalarının sayısı 2004 yılı sonu itibariyle 35'tir. Bunlardan 3 tanesi kamusal sermayeli, 18'i özel sermayeli, 13'ü ise yabancı sermayeli bankalardır.

Kamusal sermayeli ticaret bankaları yurt genelinde yaygın şube ağına sahiptir. Ticari bankacılık işlemlerinin yanı sıra, tarım sektörü ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanında da ihtisas sahibidirler.

Tablo 1. Banka Sayısı

	2001	2002	2003	2004
Sektör	61	54	50	48
Ticaret Bankaları	46	40	36	35
Kamusal Sermayeli Bankalar	3	3	3	3
Özel Sermayeli Bankalar	22	20	18	18
TMSF Bankaları	6	2	2	1
Yabancı Bankalar	15	15	13	13
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	15	14	14	13
Kamusal Sermayeli Bankalar	3	3	3	3
Özel Sermayeli Bankalar	9	8	8	8
Yabancı Bankalar	3	3	3	2

Özel sermayeli ticaret bankaları arasında, yurt genelinde yaygın şube ağına sahip olan ve her türlü bankacılık hizmetini sunan büyük ölçekli ticaret bankaları ile daha çok büyük şehirlerde faaliyetlerini yoğunlaştırmış olan, toptancı bankacılık yapan küçük ve orta ölçekli ticaret bankaları yer almaktadır.

Yabancı bankalar, Türkiye’de şube açmış ve kurulmuş bankalar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu bankalar, diğer ticaret bankaları ile aynı düzenlemelere tabidirler.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesinde, alacakların tahsili amacıyla 1 banka faaliyette bulunmaktadır.

Bankacılık sisteminde yeniden yapılanmanın yaşandığı 1999-2003 döneminde 20 tane banka mali durumunun zayıflaması nedeniyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Bu bankaların tüm yükümlülükleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından üstlenilmiştir. Diğer yandan, 8 bankanın faaliyetine son verilmiş ve tasfiye edilmiştir. Aynı dönemde Fondaki bankalardan bazılarının satın alınması da dahil olma üzere bankacılık sektöründe 11 tane banka birleşmesi gerçekleşmiştir.

Mevduat kabul etmeyen bankalar, tasarruf sahibine dönük bireysel hizmetler değil, daha çok sermaye piyasası işlemleri, portföy yönetimi ve danışmanlık hizmetleri gibi alanlarda faaliyet göstermektedirler. Ayrıca, kaynak olarak kullanabildikleri bazı özel fonlardan kredi de verebilirler. 2004 itibariyle mevduat kabul etmeyen banka sayısı 13’dür. Bunlardan 3 tanesi kamusal sermayeli, 8 tanesi özel sermayeli, 2 tanesi yabancı sermayelidir.

2.1.2. Şube Sayısı ve İstihdam

2004 yılı sonunda bankacılık sisteminde yurtdışındaki şubeler de dahil olmak üzere 6.106 şube bulunmaktadır. Bunların 2.149’u kamusal sermayeli ticaret bankalarına aittir. Özel sermayeli ticaret bankalarının şube sayısı ise 3.729’dur.

Tablo 2. Şube Sayısı*

	2001	2002	2003	2004
Sektör	6.908	6.106	5.966	6.106
Ticaret Bankaları	6.889	6.087	5.949	6.088
Kamusal Sermayeli Bankalar	2.725	2.019	1.971	2.149
Özel Sermayeli Bankalar	3.523	3.659	3.594	3.729
TMSF Bankaları	408	203	175	1
Yabancı Bankalar	233	206	209	209
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	19	19	17	18
Kamusal Sermayeli Bankalar	4	4	4	4
Özel Sermayeli Bankalar	12	12	10	12
Yabancı Bankalar	3	3	3	2

* KKTC ve yurtdışı şubeler dahil

Sektörde istihdam edilen kişi sayısı 127.000'dir. Bankacılık sektöründe çalışanların %31'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, %60'ı ise özel sermayeli ticaret bankalarında çalışmaktadır.

Tablo 3. Çalışan Sayısı

	2001	2002	2003	2004
Sektör	6.908	6.106	5.966	6.106
Ticaret Bankaları	6.889	6.087	5.949	6.088
Kamusal Sermayeli Bankalar	2.725	2.019	1.971	2.149
Özel Sermayeli Bankalar	3.523	3.659	3.594	3.729
TMSF Bankaları	408	203	175	1
Yabancı Bankalar	233	206	209	209
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	19	19	17	18
Kamusal Sermayeli Bankalar	4	4	4	4
Özel Sermayeli Bankalar	12	12	10	12
Yabancı Bankalar	3	3	3	2

2.1.3. Nüfusa Göre Banka, Şube, Personel Sayısı ve Aktif Büyüklüğü

2004 sonunda Türkiye’de banka başına düşen ortalama kişi sayısı 1.500.000, şube başına düşen ortalama kişi sayısı 11.800, banka çalışanı başına düşen kişi sayısı ise 570 civarındadır. Kişi başına düşen ortalama aktif miktarı ise 3.200 ABD doları düzeyindedir.

Tablo 4. Banka, Şube, Personel Başına Düşen Kişi Sayısı ve Kişi Başına Aktif Büyüklüğü

	Banka(kişi)	Şube(kişi)	Çalışan(kişi)	Aktif(YTL)
1999	818.432	8.620	383	1.088
2000	853.418	8.603	396	1.547
2001	1.121.426	9.903	498	2.474
2002	1.284.963	11.364	563	3.065
2003	1.407.260	11.794	571	3.549
2004	1.495.833	11.759	565	4.241

2.1.4. Piyasa Yapısı

2004 sonu itibariyle bankacılık sektörünün toplam aktifleri 306 milyar YTL (229 milyar ABD doları) olmuştur. Toplam aktiflerin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı ise %75 düzeyindedir.

Toplam aktifler içinde, mevduat bankalarının payı %96, mevduat kabul etmeyen bankaların payı ise %4’tür. Kamusal sermayeli mevduat bankalarının toplam aktifler içindeki payı %35, özel sermayeli bankaların ise %57’dir.

Toplam mevduat dağılımında, kamusal sermayeli bankaların payı %42, özel sermayeli bankaların ise payı %55, Fon yönetimindeki bankaların payı %1, yabancı bankaların payı ise %2’dir.

Toplam krediler içinde, ticaret grubu bankalarının payı %95’tir. Ticaret bankaları grubunda; kamusal sermayeli bankaların payı %21, özel sermayeli bankaların payı %69,

yabancı sermayeli bankaların payı %5, Fon'a devredilen bankaların payı ise ihmal edilecek düzeydedir.

Tablo 5. Türk Bankacılık Sistemi- Aktif, Kredi, Mevduat (Milyon YTL)

	Aktif		Mevduat		Kredi	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Sektör	249.693	306.464	155.312	191.065	66.221	99.397
Ticaret Bankaları	239.423	295.138	155.312	191.065	61.281	94.089
Kamusal Sermayeli Bankalar	83.134	106.932	59.862	81.086	12.100	20.926
Özel Sermayeli Bankalar	142.270	175.910	88.180	105.195	45.763	68.487
TMSF Bankaları	7.075	1.940	4.133	69	707	11
Yabancı Bankalar	6.944	10.356	3.137	4.714	2.711	4.665
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	10.270	11.327	-	-	4.940	5.308

Eylül 2004 itibariyle, toplam aktif büyüklüğüne göre, ilk beş banka arasında 1 kamusal sermayeli, 4 özel sermayeli, ilk on banka arasında ise 3 kamusal sermayeli, 7 özel sermayeli banka bulunmaktadır. Aktif büyüklüğü 10-20 milyar ABD doları arasında 4 banka(2 tanesi kamusal sermayeli, 2 tanesi özel sermayeli), 20-30 milyar ABD doları arasında 2 özel sermayeli, 30 milyar ABD doları üzerinde ise 1 kamusal sermayeli banka bulunmaktadır.

Tablo 6. Banka Büyüklükleri*

Milyar ABD Doları +0-1 1-2 2-5 5-10 10-20 20-30 30+

	99	04	99	04	99	04	99	04	99	04	99	04	04
Ticaret B.	37	16	10	3	7	7	6	2	4	4	1	2	1
Kamusal S.B.					1		1		1	2	1		1
Özel S.B.	15	6	6	1	5	5	5	2	3	2		2	
Yabancı B.	17	10	1	1	1	1							
TMSF B.	5		3	1	1	1							
Mev.Kab.Etm.B.	17	11	1	2	1	1							
Toplam	54	27	11	5	8	8	6	2	4	4	1	2	1

2.1.5. Yoğunlaşma

Son yıllarda, ilk beş ve ilk on bankanın payı önemli ölçüde artmıştır. İlk beş bankanın toplam aktiflerdeki payı 1999 yılında %46 iken, 2004 Eylül itibariyle %60'a yükselmiştir. İlk on bankanın payı ise aynı dönem itibariyle %68'den %82'ye yükselmiştir. Aynı eğilim toplam mevduat ve kredilerde de gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (Yüzde)

	2001	2002	2003	2004**
İlk beş banka*				
Toplam aktif	56	58	60	60
Toplam mevduat	55	61	62	62
Toplam krediler	49	55	54	53
İlk on banka*				
Toplam aktif	80	81	82	82
Toplam mevduat	81	86	86	86
Toplam krediler	80	74	75	76

* Toplam aktiflere göre, ** Eylül 2004 itibariyledir.

2.1.6. Başlıca Bilanço Kalemleri

Aralık 2004 itibariyle bankacılık sektöründe toplam kaynakların %62'sini mevduat oluşturmaktadır. Mevduatın gayri safi yurtiçi hasılaya oranı ise %47 düzeyinde tahmin edilmektedir. Mevduatın %45'i, toplam kaynakların ise %28'i yabancı para cinsindedir. Eylül 2004 itibariyle, mevduatın ortalama vadesi 1,3 aydır.

Tablo 8. Özkaynakların Dağılımı (Milyon YTL)

	2001	2002	2003	2004
Özkaynaklar	21.101	25.699	35.539	45.976
Ödenmiş Sermaye	10.425	12.012	13.615	14.824
Sermaye Yedekleri	34.651	28.046	21.363	23.728
Kar Yedekleri	9.890	23.630	24.215	22.735
Kar veya Zarar	-33.865	-37.988	-23.654	-15.311
Geçmiş Yıllar Kar ve Zararları	-21.533	-40.871	-29.332	-21.641
Dönem Net Kar ve Zararı	-12.332	2.882	5.678	6.330

Bankacılık sektörünün özkaynakları 34,4 milyar ABD dolarıdır. Özkaynakların toplam aktiflere oranı %15'tir. Özkaynakların %32'lik bölümünü ödenmiş sermaye oluşturmaktadır. Serbest sermaye hızla iyileşmeye devam etmektedir. Özkaynaklardan duran aktifler ve dönem zararları düşüldükten sonra ulaşılan serbest sermaye miktarının toplam aktiflere oranı 2004 sonu itibariyle %7,5'tir.

Kamu kağıtları %40 ile aktif kalemler içinde yüksek bir paya sahiptir. Kredilerin toplam aktiflerdeki payı %32 olarak gerçekleşmiştir. Gayri safi yurtiçi hasılaya oranı ise %24 olarak tahmin edilmektedir. Kredilerin yaklaşık %25'i tüketici kredileri ve kredi kartlarından oluşmaktadır. Son dönemde, özellikle bireysel krediler olmak üzere kredi arzında hızlı bir büyüme yaşanmıştır.

Tablo 9. Seçilmiş Bilanço Kalemleri (2004)

	Milyon		Yüzde	
	YTL	ABD Doları	T.Aktifler	GSMH*
Kaynaklar				
Toplam Mevduat	191.065	142.981	62	47
- TL	105.705	79.103	34	26
- YP	85.360	63.878	28	21
Mevduat Dışı Kaynaklar	51.586	38.604	17	13
Özkaynaklar	45.976	64.405	15	11
Toplam Kaynaklar	306.464	229.338	100	75
- TL	183.337	137.197	60	45
- YP	123.128	92.141	40	30
Aktifler				
Likit Aktifler	46.159	34.542	15	11
Menkul Değerler Cüzdanı	123.683	92.556	40	30
Krediler	99.397	74.382	32	24
Toplam Aktifler	306.465	229.338	100	75
- TL	195.608	146.380	64	48
- YP	110.857	82.958	36	27

* Tahmin

Sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki oranı azalmaktadır. 2001 yılında ekonomide yaşanan hızlı daralma nedeniyle sorunlu krediler hızlı büyümüştür. Ancak, daha sonra ekonomik faaliyetin iyileşmesi yanında, bankaların sorunlu kredileri için ayırdıkları karşılıkların artmasına bağlı olarak sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı düşmüştür. Bu arada, 2001 yılında yaşanan daralma döneminde borçların yeniden yapılandırılması programı da sorunlu kredilerin tahsilatına katkıda bulunmuştur. 2004 sonu itibariyle sorunlu kredilerin(karşılık öncesi) kredi stokuna oranı %6,3'tür.

Tablo 10. Takipteki Alacaklar ve Özel Karşılıklar (Milyon YTL)

	2001	2002	2003	2004
Takipteki Alacaklar	13.886	10.430	8.628	6.301
Karşılıklar	6.518	6.691	7.642	5.588
Takipteki Alacaklar(net)	7.368	3.739	986	713

Para ikamesi nedeniyle banka sisteminin pasiflerinin %40'ı, aktiflerinin de %36'sı yabancı para cinsindedir. Bankaların döviz kazandırıcı işlemler dışında döviz kredisi vermeleri yasaktır. Bu nedenle yabancı para aktiflerin önemli bölümü ihracat kredisi, likit aktifler ya da yabancı para cinsinden/yabancı paraya endeksli kamu kağıdı olarak tutulmaktadır. Döviz cinsinden ve dövize endeksli aktifler de dahil edildiğinde bankaların döviz pozisyonu 2004 Aralık itibariyle 1.865 milyon ABD dolarıdır.

Tablo 11. YP Aktifler-YP Pasifler (Milyar ABD Doları)

	2001	2002	2003	2004
Ticaret Bankaları	-9,0	-5,4	-9,7	-9,4
Kamu Bankaları	-1,0	-0,6	-0,6	-1,7
Özel Bankalar	-5,6	-3,9	-7,3	-7,2
Fondaki Bankalar	-2,1	-0,8	-1,4	-0,1
Yabancı Bankalar	-0,3	-0,1	-0,3	-0,5
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	0,3	0,2	0,3	0,3
Toplam	-8,7	-5,3	-9,4	-9,1
Toplam(dövize endeksli değerler dahil)	-1,6	-0,6	-0,1	-1,9

2.1.7 Gelir-Gider Yapısı

Net faiz gelirlerinin operasyon gelirlerine katkısı artmaktadır. Bu gelişmede aktiflerin pasiflere göre daha uzun vadeli olması dikkate alındığında faiz oranlarındaki düşüş önemli rol oynamıştır. Faiz gelirleri içinde kredilerden sağlanan faiz gelirlerinin payı artma eğilimindedir.

Tablo 12. Bankacılık Sektörü Gelir-Gider Yapısı (Milyon YTL)

	2002	2003	2004
Faiz Gelirleri	44.338	39.255	40.307
Faiz Giderleri	31.539	27.997	22.708
Net Faiz Geliri	12.799	11.258	17.599
Net Ücret ve Komisyon Geliri	3.200	3.975	5.335
Temetti Gelirleri	130	343	552
Net Ticari Kar/Zarar	892	6.726	2.193
Sermaye Piyasası İşlem Karları(net)	3.262	5.095	1.819
Kambiyo Kar/Zarar(net)	-2.370	1.631	374
Diğer Faaliyet Gelirleri	3.863	2.870	2.276
Vergi Öncesi Kar/Zarar	3.522	8.135	8.987
Vergi Karşılığı(-)	1.152	2.458	2.657
Net Kar/Zarar	2.357	5.677	6.330

Sermaye piyasası işlemlerinin faaliyet gelirlerine olan katkısı azalmaktadır. Diğer taraftan, finansal hizmetlere olan talebin artması yanında daha önce ücretsiz olarak verilen hizmetlerin fiyatlandırılmasının da etkisiyle ücret ve komisyon gelirlerinin faaliyet gelirine katkısı iyileşmektedir. Bankalar operasyon giderlerinin sınırlandırılmasına yönelik yoğun bir çaba harcamaktadırlar. Maliyet azaltıcı ortak faaliyetlerin geliştirilmesine önem verilmektedir. Bankalar sorunlu kredileri için cesaretli bir şekilde karşılık ayırmaya devam etmektedir.

Bankacılık sektörü aktif karlılığı ve özkaynak karlılığında 2002 yılından itibaren gözlenen iyileşme 2004 yılında tersine dönmüş, aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı rasyolarında 2003 yılı sonuna göre düşüş gerçekleşmiştir.

Tablo 13. Aktif ve Özkaynak Karlılığı (Yüzde)

	2001	2002	2003	2004
Aktif Karlılığı	-5,7	1,1	2,2	2,1
Özkaynak Karlılığı	-58,4	9,2	15,8	13,8

Bilanço dışı yükümlülüklerde, ekonomide ve sektördeki olumlu gelişmelere paralel olarak, taahhütler ile emanet ve rehinli kıymetler kalemlerinin ağırlığı artmaya başlamıştır. Bu

gelişme önemli ölçüde kredi kartı kullanımında ve emanete alınan menkul değerlerdeki artıştan kaynaklanmıştır.

Tablo 14. Gayrinakdi Krediler (Milyon YTL)

	2003	2004
Garanti ve kefaletler	55.712	46.653
Taahhütler	124.035	87.567
Türev Finansal Araçlar	38.973	34.253
Toplam	179.747	134.220

2.1.8. Finansal Yeniden Yapılandırma Programı

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan finansal kriz sonrasında finansal darboğaz yaşamakta olup, yeniden yapılandırılmaları halinde yaşaması mümkün olan ve katma değer yaratma kabiliyetini haiz mal ve hizmet üreten gerçek ve tüzel kişi borçlulara(firmalar), faaliyetlerini verimli bir şekilde sürdürebilecekleri bir ortamın sağlanması amacıyla Finansal Yeniden Yapılandırma Programı (FYYP) başlatılmıştır.

FYYP kapsamındaki temel düzenlemeler 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile FYYP Çerçeve Anlaşmalarının Onaylanması, Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Genel Şartlar Hakkında Yönetmelik’tir. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması hazırlanmış ve Mayıs 2002’de kuruluşların imzasına açılmıştır. Üç yıl süre ile geçerli olmak üzere hazırlanan Çerçeve Anlaşması BDDK’nın 4 Haziran 2002 tarihli ve 718 sayılı Karar’ı ile onaylanmıştır.

2.2. Türk Bankacılık Sisteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri (SWOT Analizi)

Türk bankacılık sektörünün güçlü ve zayıf yönleri şekilde sıralanabilir (Çağlar, 2001, s.34-37):

2.2.1 Türk Bankacılık Sisteminin Güçlü Yönleri

2.2.1.1. Coğrafi Konum

Türk Bankacılık Sistemi, özellikle Asya ve Avrupa'da yer alan gelişmekte olan ülkelere örnek teşkil ederek tecrübelerini onlarla paylaşmakta ve bu ülkelere her türlü bankacılık alanında önderlik yapabilecek kapasiteye sahip bulunmaktadır.

2.2.1.2. Globalleşme Süreci

Ekonominin dışa açılması ve globalleşme sürecinde kaydettiği aşamalar, Türk bankalarının yurt dışı örgütlenmelerinde ve yatırımlarında önemli bir aşama kaydetmelerine neden olmuştur. Yurtdışında açtıkları şubeler yanında mali iştirakler edinmek ve yabancılarla iş ortaklıkları kurmak suretiyle uluslararası piyasalardaki pazar paylarını arttırma yönünde önemli adımlar atmışlardır.

2.2.1.3. Uluslararası Düzenlemelere Uyum Başarısı

Bankaların bir ekonomideki öncü rolünün önemini uzun yıllardır çok iyi şekilde idrak etmiş olan Türkiye banka gözetim sisteminin kalitesini ve etkinliğini sağlayıcı mahiyette bir çok önlem almak için elinden geleni yapmaya çalışsa da denetim ve düzenleme alanında gelişmiş Avrupa ülkelerince belirlenen kuralları en kısa sürede adapte ederek uygulamaya başlamalıdır.

2.2.1.4. İnsan Kaynakları ve Teknolojik Yapı

Uluslararası finans sistemine entegrasyon sürecinde yetişmiş uzmanlaşmış insan gücüne duyulan ihtiyacın bilincinde olan Türk bankaları, insan kaynakları politikalarında seçici hale gelerek, iyi yetişmiş ve nitelikli personel istihdamına yönelmişlerdir. Otomasyona dayalı daha dinamik bir kurumsal yapının sağlanması gerektiğini duyan Türk bankaları son 10 yıllık dönemde Otomatik Para Çekme Makinası(ATM) sayısının artırılmasına önem vermişlerdir. Hizmet kalitesini ve ürün çeşitliliğini arttırmaya yönelik Türk bankacılık sektörünün uluslararası ödeme sistemleri ve enformasyon teknolojilerini yaygın bir şekilde kullanması, bankalarımızın inretaktif bankacılık hizmetleri sunması, yurtiçi bankacılık işlemleri için Elektronik Fon Sistemi(EFT) sistemini ve yurtdışı işlemleri için SWIFT sistemini uzunca süredir kullanıyor olması, uluslararası alanda rekabet içerisinde olan Türk bankaları açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Uluslararası bankacılık sisteminde gelişmişliğin önemli bir göstergesi olan bu hususlar sektörün rekabet gücünü arttırmaktadır. Bankacılık sisteminin yeniden yapılanmasına yönelik radikal önlemler çerçevesinde problemlerli bankaların sistemden ayıklanması gibi geçmiş dönemlerde var olan sorunların çözülmeye başlaması için olumlu adımlar atılmaktadır. Bu gelişmeler ışığında Türk bankacılık sisteminin gerek sundukları hizmetlerin çeşitliliği ve gerekse kullandıkları teknoloji açısından dünyadaki diğer örnekleri ile rekabet edebilecek bir seviyeye geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sektör, iyi yetişmiş personel ve gelişmiş teknolojik alt yapısı ile 2000'li yılların beraberinde getireceği yeniliklere uyum sağlayabilecek kapasitededir.

2.2.2. Türk Bankacılık Sisteminin Zayıf Yönleri

2.2.2.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanamaması

Ekonomik istikrarın sağlanamaması ve değişkenlik nedeni ile piyasalarda kısa vadeli düşünme ve hareket etme Türk bankalarının geleceğine yönelik istikrarlı politikalar geliştirmesine engel teşkil etmiştir. Türk ekonomisinin şartları bankacılık sektörünün faaliyetlerini ve önceliklerini de değiştirmiştir. Türk bankacılığının gelişimini olumsuz yönde etkileyen hususların başlıcaları şunlardır:

- Yüksek enflasyon,
- Makroekonomik istikrarın sağlanamaması,
- Finansal sektör derinliğinin sığ olması,
- Banka dışı mali aracılık faaliyetlerinin gelişmemiş olması.

2.2.2.2. Kamu Bankalarının Sistemdeki Ağırlığı

Kamu mevduat bankalarının bankacılık sektörü bilanço büyüklüğü içerisinde önemli bir paya sahip olması ve mevcut yapıları ile sektörde faaliyet göstermeleri bankacılık sisteminde kaynak maliyetlerini ve rekabet şartlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2.2.3. Bankacılık Sektöründeki Tahsili Gecikmiş Alacaklardaki Artış

Global krizler ve ulusal ekonomide yaşanan durgunluk bankacılık sistemi ile aktif kalitesinde kredi riskini ön plana çıkarmıştır. Güneydoğu Asya ülkeleri ile başlayan ve ülkemiz açısından etkileri daha yoğun hissedilen Rusya ile devam eden kriz özellikle bazı sektörlerde ekonomik aktivitenin de azalması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, bankalarımızın kredi portföylerinde derin izler bırakmıştır. Kredi geri ödemelerinde ortaya çıkan problemlerin yanı sıra, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankalarca kullanılmış bazı kredilerin tasfiye olunacak alacaklar hesabına aktarımının yapılması neticesinde bankacılık sektörünün tahsili gecikmiş alacaklar kalemi yükselmiştir.

2.2.2.4. Tasarruf Mevduatlarının %100 Güvence Altına Alınmış Olması

Mevduatların %100 güvence altında olması, gerek bankaların gerekse mevduat sahiplerinin daha yüksek kazanç elde etmek amacıyla yüksek risk üstlenmelerine neden olmaktadır. Tasarruf sahipleri yüksek getiriler sağlamaya çalışırken, seçmiş oldukları kurum ile ilgili olarak riskleri gözardı edebilmektedirler. Mevcut bulunan mevduat sigortası uygulamasının tüm olumsuz yönleri gayet iyi bilinmesine rağmen, uluslararası finans

piyasalarındaki olumsuz gelişmelerin ve bu gelişmelerin Türk mali sistemi üzerindeki kısıtlayıcı etkilerinin %100 mevduat sigortası uygulamasını geliştirmeye yönelik gerekli adımların atılmasını geciktirdiğini de kabul etmek gerekmektedir.

2.2.2.5. Konsolide Denetim

Konsolide denetim konusunda gerekli alt yapınının 4491 sayılı kanunla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer alarak; standart mali rasyoların konsolide bazda hesaplanmasına yönelik düzenlemelerde bulunulması ile yurtdışı denetim otoriteleri ile bilgi alışverişine yönelik anlaşmalar yapılması yetkisinin Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'na verilmiş olması, konsolide denetim konusunda atılan önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

2.3. Bankacılık Krizleri

Dünyada birçok bankacılık krizi yaşanmıştır ve bundan sonrada yaşanılması kaçınılmazdır. Çünkü, bankacılık sektörü riskin ve risk almanın çok fazla olduğu bir sektördür ve küreselleşmenin de etkisiyle sorunlar çok çabuk büyümekte ve yayılmaktadır.

Genel olarak bir firma, borçlarını ödeyemez durumdaysa ya da net varlığı negatif ise başarısız sayılır. Uygulamacılar banka başarısızlığı ya da krizi konusunda daha geniş bir tanım benimsemektedir. Onlara göre eğer bir banka tasfiye edilmişse, gözetim altındaysa, bir güçlü banka ile birleşmişse ya da devletin finansal desteği ile kurtarılmışsa bir banka başarısızlığı vardır. Banka krizleri genellikle kötü kredi politikalarıyla bağlantılıdır. Kötü kredi politikalarına politik veya şahsi baskılar, kötü veya agresif banka yönetimi, yolsuzluk vb. neden olmaktadır.

Bir bankanın finansal anlamda iflas ettiği ya da öngörülebilir gelecekte iflas edecek duruma geldiği iki şekilde saptanabilir:

- Aktiflerinin piyasa değeri pasiflerinin piyasa değerinin altına düşebilir.

- Genel kabul görmüş muhasebe standartlarına göre net sermaye ve rezervleri negatif değer olabilir.

2.3.1. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankalar parasal işlemlere aracılık eden ve borç ve yükümlülükler ihraç eden kuruluşlar oldukları için çok likit yükümlülüklerle sahiptirler. Ancak, bankaların varlıkları yükümlülükleri kadar likit değildir. Dolayısıyla, güven unsurunun çok önemli olduğu bankaların yapısı, varlık ve yükümlülükleri arasındaki bu dengesizlik nedeniyle istikrarsızlığa her zaman açıktır (Boyoğlu, 2002, s.22). Bankacılık krizleri, bankacılık sektörüne olan güvenin azalmasına ve sistemden fon çıkışına neden olacağı için, finansal sistemin yanı sıra reel ekonomiyi de etkiler. Bu çerçevede krizin ortaya çıkış nedenleri, etkileri ve krizi önleyici politikaların incelenmesi önemlidir.

Bankacılık krizlerine yol açan banka iflaslarının dört temel nedeni vardır. Bunlar; makro ekonomik şoklar, finansal gelişmelere paralel olarak artan riskli faaliyetler, bankaların kendi aralarında ve diğer finans kuruluşlarıyla aralarında rekabetin artması ve son olarak kötü yönetim ve suistimaldir (Günal, 2001, s.57-58). Bizi asıl ilgilendiren, suistimal konusudur. Yükselen ekonomilerde piyasa disiplininin işlemlerini ve etkin bankacılık denetiminin uygulanmasını engelleyici nedenler olarak, bankaların muhasebe sistemlerindeki değişiklik, kamuya yeteri kadar bilgi verilmemesi ve yasal baskılar gösterilmektedir.

2.4. Mali Tabloların Yetersizliği, Kamuya Açıklama ve Yasal Çerçeve Yetersizlikler

Sağlıklı bankaları sağlıklı olmayanlardan ayırmak; bankalar için yeknesak raporlama olgusunun olmaması, ülkeler arasında muhasebe standartlarındaki farklılıklar olması, münferit bankalar hakkında yayınlanmış temel veriler ve denetim otoritelerine, kamuya sunulan doğru olmayan raporlar konusunda ciddi cezaların yetersiz olması ve yükselen ekonomilerdeki bankalar için özel kredi derecelendirmelerinin azlığı nedeniyle güçleşmektedir (Parasız, 2000, s.239).

2.4.1. Bankalarda Muhasebe İşlemleri

Banka muhasebesi, diğer işletmeler muhasebesine göre daha açık ve kolay anlaşılır. Çünkü, banka işlemleri para ve parayı temsil eden değerlerle sermaye hareketlerini kapsar ve bunlar biçim değiştirmeden sadece para hareketleri ile belli rakamlarla gösterilir. Bununla birlikte banka muhasebesinin kapsamı ve detayı geniştir. Bankalar özkaynak ve yabancı kaynaklardan sağladıkları fonları, kredi olarak kişi veya işletmelere kullanır ve daha sonra bu fonları alacaklı sıfatıyla tekrar tahsil ederek dönüşüm meydana getirirler. Genellikle bu işlemlerin muhasebesi, borçlar ile alacakların izlenmesi ve kayıtlarının yapılmasıdır.

Bankalar, her türlü işlemlerini muhasebeleştirirken Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanan yönetmeliğe uymak zorundadır. Ancak, bankaların mali yapılarını sağlıklı olarak bilançolarından öğrenmek güçtür. Bankalardaki mevduat, banka alacaklarının yapısı ve bankaların faaliyet karları konusunda kamuya açıklanan banka mali tabloları doyurucu ve sağlıklı bilgi vermekten uzaktır. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, bankaların bağımsız denetim kurumlarınca denetlenmesi olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir (Eren, 1996, s.129).

2.4.2. Bankaların Denetim ve Gözetimi

Yaşamı boyunca kişiler çeşitli açıklamalar yapmakta, isteklerde bulunmakta, kararlar almakta, belirli görüş ve iddialar ileri sürerek bunların doğruluk ve güvenilirliğini savunmaktadır. Mesela, iktisat öğrenimi yapan bir öğrenci, belli bir konuyu çok iyi öğrenmiş olduğunu ve bu konu hakkında yeterli bilgisi bulunduğunu, hocası tarafından verilen ödevi tamamlayarak kanıtlamaya çalışmaktadır. Çalışmak üzere bir işe başvuran kişi, o iş için aranan nitelikleri taşıdığını, sağlık durumunun da o işi yapmaya tam elverişli bulunduğunu ileri sürebilir. Tüm bu bildirimler ile iddiaların uygunluk ve doğruluğu tartışılabilir. Bu durumda, açıklamalardaki iddiaların ya da verilen bilgilerin geçerliliğinin kabul edilmesi için, ayrıca bir incelemenin yapılması gerekir (Takan, 2001, s.533). Bankalar, mali sistemde fon aktarma işlevini görmekte ve bu fonksiyonlarını, mevduatları ya da değişik yollardan topladıkları fonları ihtiyacı olan kişi ve/veya kurumlara kullanırmak suretiyle yerine

getirmektedirler. Bankalar, söz konusu işlevlerini, tasarruf sahiplerinin güvenini sarsmayacak, kaynakların yeniden dağılımını sağlayacak bir şekilde sürdürmelidirler (Çağlar, 2001, s.38).

Denetim, genel olarak, yetkili bir organın ya da örgütün durumunu veya uygulama sonuçlarını belirli ölçülere göre değerlendirmedir. Banka denetimi ise, banka işlemlerinin gereken özenle yürütülmesini sağlamak amacıyla yetkili kamu otoriteleri tarafından tatbik edilen tüm teknikleri ifade eder. Banka denetimi, bankaların faaliyete geçmeleri, kaynaklarını kullanmaları ve tasfiyelerine ilişkin düzenlemeleri, yükümlülüklerini karşılama ve mali yapılarını güçlü tutmaya yönelik sınırlamalara uygun hareket edip etmediklerinin değerlendirilmesini, özkaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengeler ile mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlilini içerir.

Bankalar, faaliyetlerini gerçek ve tüzel kişilerden topladıkları fonlar yolu ile sürdürürler ve böylece bankalar birer güven müessesesi kimliğini kazanırlar. Ayrıca, faaliyet gösterdikleri ülke dışındaki banka veya bankalardan bu fonksiyonlarını icra ederek varlıklarını devam ettirmekte ve kendilerine duyulan güvenin sürekliliğinin sağlanmasında, ekonomide istikrarın sağlanmasında ve sürdürülmesinde, ülkenin ekonomik anlamda itibarının korunmasında baş aktörlerden biri olma vasfını taşımaktadırlar. Herhangibir bankanın ödeme güçlüğüne düşmesinin sadece ilgili bankanın sermayedarlarını ve birikimlerini bu bankada değerlendiren tasarruf sahiplerini etkilemekle kalmayıp genel bir banka krizine ve dolayısıyla ekonomide istikrarsızlığa neden olması nedeniyle bu kurumların etkin bir biçimde denetim ve gözetimleri zorunludur (Delikanlı, 1998, s.2-3).

2.4.2.1. Bankalar Üzerindeki Denetim ve Gözetimin Amacı

Banka denetim ve gözetiminin amacı, tasarrufların zamanında sahiplerine geri verilebilmesi ile bankacılık işlemlerinin ekonomiye zarar vermeyecek biçimde yürütülmesini temin edecek bir mekanizmanın tesis edilmesidir. Denetim ve gözetimde, öncelik, koruyucu ve ekonomide istikrarı sağlayıcı amaçlardadır (Delikanlı, 1998, s.5-6).

2.4.2.1.1. Koruyucu Amaç

Fon sahiplerinin haklarını, kredi müşterilerinin ve bankanın mal varlığını korumaya, bunların herhangi bir şekilde kayba veya zarara uğramalarını engellemeye ilişkin banka denetim ve gözetimlerinde, koruyucu amaç fonksiyonu ön plana çıkmaktadır.

2.4.2.1.2. Ekonomide İstikrarı Sağlayıcı Amaçlar

Kamu otoriteleri, para arzında yapılması istenilen değişikliğin yönüne göre mevduat munzam karşılık, disponibilitate yükümlülükleri ile birlikte mevduata verilen ve kredilerden alınan faizler üzerindeki vergi fon kesintilerini indirmek ya da yükseltmek suretiyle bankaların ekonomide istikrarı bozabilecek faaliyetlerin denetim ve gözetim fonksiyonlarını yürütürken, ekonomik ve sosyal önceliklere göre bankalarda toplanan kaynakları yönlendirme amacı da önemli bir rol oynamaktadır.

2.4.2.2. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim İçin Gerekli Koşullar

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin, amaçları ve sorumlu oldukları kuruluşlara ilişkin yetkileri net bir biçimde belirlenmeli, bankacılık gözetim ve denetim konusunda faaliyetlerine ilişkin bağımsızlığı ve yeterli ölçüde kaynağı bulunmalıdır. Gözetim ve denetim sisteminin, bankaların kuruluş izinleri, denetimlerinin devamlılığının sağlanmasına, güvenilir ve sağlıklı bir sistem içerisinde yasalara uyma zorunluluğuna ilişkin hükümler içeren yasal bir çerçevesinin oluşturulması, elde edilen bilgilerin gözetim ve denetim otoritelerince paylaşılması ve bu tür bilgilerin gizliliği konusuna yasal düzenlemelerde yer verilmesi gerekmektedir (ttb.org.tr).

2.4.2.3. Türkiye’de Bankaların Denetim ve Gözetimine İlişkin Anayasal Zorunluluk ve Yasal Düzenlemenin Boyutları

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 167. maddesi ile, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne, bankalar ve mali sistem ile ilgili düzenlemeler yapma ve bu düzenlemelere ilişkin denetim ve gözetim faaliyetlerinde bulunma görevi verilmiştir. Ayrıca, Anayasa’nın 48. maddesinde, kişilerin diledikleri alanda çalışma, sözleşme yapma hürriyetine ve özel teşebbüs kurma serbestisine sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Devletin bankalar ve mali sistem üzerinde yapacağı düzenlemeler ile denetim gözetim faaliyetleri ise, Anayasa’nın 12. maddesinde ifade edilen, gerçek ve tüzel kişilerin dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlerden olan “ çalışma ve sözleşme yapma özgürlükleri” ile “ özel teşebbüs kurma serbestisini” sınırlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Oysa devletin bankalar ve mali sistemle ilgili yapacağı düzenlemeler ve bu düzenlemeler kapsamındaki denetim ve gözetim faaliyetleri, kamu düzenin ve yararının korunması amacını taşımaktadır. Nitekim, Anayasa’nın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin bir takım amaçlarla sınırlandırılabilceği belirtilmiştir.

Haziran 1999’dan itibaren bankacılık sektörüne yönelik olarak çok sayıda yasal düzenlemeye gidilmiştir. Bu yasal düzenlemelerin başında 18 Haziran 1999 tarihinde TBMM’ce kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu gelmektedir. Bu düzenleme birkaç açıdan önemlidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz (Çolak, Yiğidim, 2001, s.10-12):

- Bankacılık sektörünü denetleme ve sektöre yönelik düzenlemeleri yapmak üzere “ bağımsız” çalışacak olan bir kurum oluşturulmuştur. “ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu” adını alan bu kuruluşun üyelerinin bağımsız ve siyasal erkin baskısı altında kalmayacağı yönünde yasanın 3. maddesine hükümler koyulmuştur.
- Banka kurmak ve banka sahibi olmak zorlaştırılmıştır. Böylece piyasaya giriş engellenmek istenmiştir.
- Bankaların geri dönmeyen kredilerden kaynaklanan risklerini en aza indirmek için kredi plasmanına yeni sınırlamalar getirilmiştir.
- 3182 sayılı Bankalar Kanununun 64. maddesi ile bankaların sermaye yetersizliğine düşmesi ile uygulanan yaptırımlar, yeni yasanın 14. maddesi ile daha da ağırlaştırılmıştır.

- Yasanın 9. maddesi ile risk izleme birimi bankalar için zorunlu tutulmuştur. Daha sonra da bu maddeyle ilişkin risk izleme tebliği yayınlanmıştır.

4389 sayılı yasa bankacılık sektöründeki ahlaki çöküntünün (moral hazard) ortaya çıkardığı sorunları engellemek açısından önemlidir. Çünkü yasada denetleyici ve gözetimci kurum bağımsız olacaktır. Ancak kanunun uygulanması böyle olmamış, Aralık 1999'da yasada yapılan değişiklikle kurulun iktidardaki siyasi partilerin temsilcilerinden oluşması sağlanmış uygulamada bu şekilde yapılmıştır.

12.05.2001 tarihinde, 4672 sayılı yasa ile bankalar Kanunu'nun bazı maddeleri yeniden değiştirilmiş, bu son değişiklik ile istikrar programına destek veren IMF'nin isteklerine yanıt vermeye çalışılmıştır. Yapılan düzenleme ile bankacılık faaliyetinde bulunanların görevi ihmal ve suistimal etmeleri halindeki yaptırımlar arttırılmış daha da önemlisi banka devir ve birleşmelerini özendiren hükümler yasaya koyulmuş ve sonunda BDDK üyeleri yeniden değiştirilmiştir.

BDDK, bankaların mali bünyelerinin sağlam kalması konusunda banka yöneticileri ve sahiplerine gereken sorumluluğu aşılabilir. Bu, denetimle korku verilerek değil bir kültürün yerleşmesi şeklinde olmalıdır. Banka iflaslarının ekonomiye olan maliyetleri düşünüldüğü zaman, mali bünyenin düzeltilmesi şeklindeki tedbirlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu sebeple erken uyarı denetiminden sonuç alınması, ileride doğabilecek çok ağır sonuçların meydana gelmesini engelleyecektir (Akbulut, 2001, s.148). BDDK, bankalara ayakta kalabilmeleri için yol gösterici tarzda uygulamalar da geliştirebilmelidir. 4743 Sayılı Kanun uyarınca yeniden yapılandırmada olduğu gibi son anda değil de normal zamanlarda bu stratejileri geliştirip kamuoyunda tanıtılabilmelidir (Şenver, 2002).

BDDK'nın sürekli ve belirli dönemler itibariyle denetimleri sonucunda, bankaların yapısının bozulduğunu tespit etmesi durumunda uygulayacağı tedbirler dizisi, Bankalar Kanunu m.12/2- a ve b bentlerinde alt bentler halinde ve her türlü tedbiri kapsayacak şekilde gösterilmiştir. Bu tedbirler aşamalı şekilde şöyledir (Önder, 2002, s.217-223):

- Uzun vadeli veya duran değerlere yatırım yapılmaması,
- İştirakler veya gayrimenkuller gibi duran değerler ile verimsiz varlıkların elden çıkarılması,
- Sermayenin arttırılması veya sermaye benzeri kaynak temini,

- Kar dağıtılmaması, huzur hakkı, ikramiye, prim gibi sosyal yardımlarla ek ödemelerin durdurulması,
- Zarar doğurduğu tespit edilen faaliyetlerin sınırlandırılması veya durdurulması.

2.4.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Mali sistem içinde mevcut olan tasarrufları etkin biçimde kullanarak ekonomik faaliyetin finansmanında rol üstlenen bankalar, işlevleri ve portföyleri itibariyle likidite ve ödeme güçlüğüne düşme riskleriyle karşı karşıya kalabilmektedir. Diğer yandan bankacılık sektöründeki yayılma etkisiyle bir bankada çıkan bir problem diğer bankaları etkileyerek tüm sistem için genel bir problem oluşturabilmektedir. Bu nedenle bir çok ülke, banka mevduatlarına güvence sağlamakta ve nihai borç verme (lender of last resort) ve denetim mekanizmaları çalıştırılarak mevduatın korunmasına yönelik güvenlik çemberi oluşturulmaktadır (Tülay, Alparslan, Erdönmez, 2000, s.1).

Mevduat sigorta sisteminin iki temel işleve sahip olması gerekir. Bunlardan ilki, tasarruf mevduatı sahibini, yani yatırımcıyı korumak, ikincisi ise bütün sisteme olan güveni devam ettirmektir. Mevduat sigortası sistemi, bankacılık sistemine olan güveni sürdürmek için oluşturulan mekanizmalardan yalnızca biridir. Öncelikle bankaların iflas ya da tasfiye aşamasına gelmesinin önlenmesi için yeterli denetim mekanizmasına ihtiyaç vardır. Bu denetim mekanizması içinde bankaların mali bünyeleri ile ilgili, özkaynak yeterliliği, aktif/pasif yapısı ve yönetimin niteliği gibi içsel faktörleri kontrol altında tutmak mümkün olabilmektedir. Ancak kötü yönetimden özellikle de yöneticilerin banka kaynaklarını kendi çıkarları ya da belirli grupların çıkarları için kullanmalarından kaynaklanan sorunlarda rutin denetim mekanizmaları yetersiz kalabilmektedir. Koruyucu denetim mekanizmaları ne kadar gelişmiş olursa olsun bankaların iflas ya da tasfiye sürecine girmelerini engellemek her zaman mümkün olamamaktadır. İşte bu noktada, yatırımcıya belli bir ölçüde de olsa koruma altında olduğu duygusunu verecek bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Feyzibeyoğlu, 1996, s.41).

Mevduat sigortası, makro açıdan tasarruf sahiplerinin banka sistemine güvenlerini arttırarak, birikimlerinin bankacılık sistemi dışında kalmasını veya sistem dışına çıkarılmasını önleyici bir görev üstlenmektedir. Buna ilaveten, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını topluca

ve ani olarak bankalardan çekmeleri durumunda bu sektörde yaşanabilecek bunalımları da önler veya karşılaşılabilecek olumsuz etkileri en alt düzeye indirir. Bu bağlamda tasarrufların banka sistemine akışı hızlanırken finans kesiminde belirli bir istikrar da sağlanmış olur.

Çok sayıda bankanın faaliyette bulunduğu, sisteme girişin kısıtlanmadığı ve yüksek enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomik yapıya sahip ülkelerde bankaların iflas olasılığı yüksek olduğundan mevduat sigortası yararlı ve hatta zorunlu kabul edilebilir.

Ancak banka sistemine girişin sınırlı ve zor olduğu, sistemin sıkı denetim altında bulunduğu, durgun ve kapalı bir ekonomik yapıya sahip ülkeler için mevduat sigortası uygulamasına geçilmeden önce fayda maliyet analizi yapılması uygun olacaktır. Bununla birlikte, toplumun para politikasını belirleyen kurumlara olan güvenin zayıfladığı durumlarda sarsılan güvenin yeniden tesisi için mevduat sigortası uygulaması zorunlu hale gelebilir.

Öte yandan mevduat sigortası uygulaması ile bankaların tamamı değişik yapı ve büyüklüğe sahip olsalar bile, aynı güvenceye sahip olacaklarından eşit şartlarda rekabet etme olanağı bulurlar. Bir diğer deyişle, küçük bankalara kıyasla daha güvenli banka olarak nitelendirilen yabancı bankaların ve büyük ulusal bankaların, güvence açısından sahip oldukları rekabet üstünlüğü ortadan kalkar. Bu durumda bankalar arasında rekabet, hizmetin niteliği ve çeşitliliği üzerinde gerçekleşir. Ancak mevduat sigortası uygulaması hiç bir zaman kötü yönetilen ve ekonomik gerekler ile yasalara uygun çalışmayan bankaların risklerini üstüne almamalıdır. Böyle bir uygulama kötü yönetilen bankalara prim sağlayacaktır. Bu nedenle mevduat sigortası uygulamasında, iyi yönetilen büyük bankalar ile sorunlu bankaların durumlarını değerlendirmeye alacak bir sistemin oluşturulması zorunludur.

Mevduat sigortası uygulamasının temel nedenlerinden bir diğeri de küçük tasarruf sahiplerinin korunmasıdır. Çünkü küçük tasarruf sahipleri bankalar ile ilgili tüm bilgilere ulaşım bunları yorumlayamamaktadır. Bu bağlamda küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarının korunması, hem sosyal adaletin sağlanması ve hem de bazı politik nedenlerden dolayı siyasi iktidarlar için kaçınılmaz olabilmektedir (Önal, Düzakın, Akyüz, 1996, s.39-40).

3. UYGULAMA: İMAR BANKASI VE DİĞER ÖRNEKLER

3.1 İmar Bankası Örneği

3.1.1 İmar Bankası'nın Devrine İlişkin Süreç

Banka 1984 yılında Uzan Grubu tarafından satın alınmıştır.

20 Haziran 1994 tarihinde İmar Bankası 3182 sayılı Kanun'un 64.maddesi kapsamında yakın gözetime alınmıştır. Bankanın yakın gözetime alınma nedenleri; kredilerinin neredeyse tamamını Uzan Grubu'na kullandırması, bankacılık işlevlerinden uzaklaşması, gelir-gider dengesinin bozulması, karlığın düşmesi ve likidite sıkışıklığıdır.

BDDK faaliyete geçtikten sonra da, Uzan Grubu üzerindeki risk yoğunlaşması devam ettiği için Banka yakın gözetimde kalmıştır. Bu süreçte BDDK, Banka'dan sorunların çözümüne yönelik bir plan sunmasını istemiştir. Sunulan planlar gerçekçi bulunmamış, BDDK ayrıntılı talimatlar vererek bankanın Uzan Grubu üzerindeki riskleri azaltmasını ve sermaye yapısının güçlendirilmesini talep etmiştir. Banka verilen talimatlara uygun davranmayınca BDDK; 12 Temmuz 2001 tarihinde veto yetkisine sahip bir yönetim kurulu üyesi atamış, 26 Aralık 2001 tarihinde üye sayısını ikiye çıkarmıştır.

Banka Sermayeleri Güçlendirilmesi Programı kapsamında 2001 yılı mali tabloları üzerinden gerçekleştirilen üç aşamalı denetim sonrasında;

- 910 milyon dolar olan grup riskinden 284 milyon dolar tahsilat sağlanmış,
- Gruba kullandırılan kredilerle ilgili olarak gerekli teminatlar alınmış (Çukurova Elektrik tahsilatlarından 50 trilyon liralık temlik),
- Uzan Grubu banka sermayesini 70 trilyon lira arttırmıştır.

Uzan Grubu'na ait risklerin azaltılması konusunda gösterilen performans üzerine, 16 Ağustos 2002 tarihinde BDDK,

- Bankanın yönetim kurulundaki veto yetkisine sahip üyenin görevine devam etmesine gerek kalmadığını,
- Bankaya verilen talimatların yerine getirilmesini izlemesi için diğer üyenin görevine devam etmesine

karar vermiştir.

12 Haziran 2003 tarihinde Uzan Grubu'nun sahibi bulunduğu ÇEAŞ ve Kepez'in imtiyaz sözleşmeleri iptal edilmiştir. Aynı gün BDDK, bankanın yönetim kurulundaki mevcut üyeyi veto yetkisi ile donatmış ve Banka'ya hiçbir şekilde gruba kaynak aktarılmaması talimatı vermiştir. 25 Haziran 2003 tarihine kadar olan dönemde bu talimata aykırı gelişmelerin artması üzerine BDDK talimatlarını yenilemiştir. Banka'nın BDDK'ya yaptığı raporlamalar çerçevesinde; 12-25 Haziran 2003 döneminde aşağıdaki gelişmeler tespit edilmiştir:

- Bankadan mevduat çekilişi yaşanmıştır (89,8 trilyon lira+24,7 milyon dolar),
- 12 Haziran günü 41,9 trilyon lira seviyesinde olan net likidite, 25 Haziran itibariyle 6,6 trilyon liraya düşmüştür,
- Talimatlara aykırı bir şekilde, off-shore hesapların mevduata dönüştürüldüğüne ilişkin emareler görülmüştür,
- Bunun üzerine, Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu'ndan yerinde inceleme yapılması istenmiştir.

26 Haziran 2003 tarihinde, Banka BDDK'ya bilgi ve belge göndermeyi kesmiş, bu suretle uzaktan gözetimi engellemiştir. Aynı tarihte, BDDK tarafından atanan yönetim kurulu üyesi dışındaki üyeler, toplu halde istifa etmiştir. Söz konusu kişiler böyle bir dönemde, Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu hükümleri gereğince kendilerinden beklenen "özen ve basireti göstermeyerek", istifalarıyla bankayı yönetim zaafiyetine düşürmüşlerdir. Toplu halde istifayı izleyen günlerde likidite sıkışıklığı artmış, geri ödemelerde aksamalar ortaya çıkmaya başlamıştır. 13 Haziran-2 Temmuz 2003 döneminde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nda sadece dört üye bulunduğu ve eksik üyeliklere atama yapılmadığı için Kurul'un herhangi bir karar alması mümkün olamamıştır. 2 Temmuz'da yeni atanan Kurul üyesi göreve başlar başlamaz, Banka'ya yeni yönetim kurulu atanmıştır.

3 Temmuz 2003 tarihinde ise tasarruf mevduatlarına uygulanan 50 milyar liralık güvence sınırsız hale getirilmiş, İmar Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılmış (BK 14/3) ve Banka'nın yönetim ve denetimi TMSF'ye devredilmiştir (BK 16/1).

Bu suretle, İmar Bankası'nın tüm yükümlülükleri yerine, sadece tasarruf mevduatının ödenmesi ve buna istinaden TMSF'nin Banka'nın iflasını istemesi öngörülmüştür.

Bankalar Kanunu'nun 14/4 maddesi; hakim ortakların banka kaynaklarını bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde kendi lehlerine kullandıkları veya bankayı bu suretle zarara uğrattıkları tespit edildiği takdirde uygulanabilmektedir. Daha önce, yönetim ve denetimi Fon'a devredilen bankaların faaliyet izinleri devir tarihinde kaldırılmamıştır. Bu bankalar için "yeniden yapılandırarak elden çıkarma stratejisi" benimsenmiştir. 20 banka için izlenen yöntem gereğince, devralınan bankanın bilanço içi ve dışı tüm yükümlülüklerinin Fon tarafından üstlenilmesi gerekmektedir. İmar Bankası için farklı bir yol izlenmesinin nedenleri eldeki veriler ışığında şöyledir:

- Bilanço içi yükümlülüklerinin tamamına yakınının 50 milyar liranın altındaki tasarruf mevduatından,
- Bilanço dışı yükümlülüklerin ise büyük ölçüde Uzan Grubu risklerinden ibaret olmasıdır.

Böyle bir yol;

- Mudilerin haklarının korunması açısından pratikte bir fark ortaya çıkmayacağı ve
- Gruba ait yükümlülükler üstlenilmeyerek kamusal maliyet en aza indirileceği için tercih edilmiştir.

İmar Bankası'nın mevcut bilanço verileri çerçevesinde, iki hafta içinde tamamlanması beklenen mutabakat çalışmasından sonra, mudilere ödemelere başlanacağı kamuoyuna duyurulmuştur. Ancak TMSF ve BDDK'nın Banka'nın resmi kayıtlarına ulaşması Uzan Grubu'nca büyük ölçüde engellenmiştir. İlk incelemeler neticesinde, işlemlerin kayıt dışı bırakıldığı veya eksik beyan edildiği ve gerçek mevduat rakamının kamu otoritelerinden gizlendiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, kamuoyuna ilan edilen süreç uzamıştır. Bankanın

bilgi-işlem sistemi “outsourcing” yolu ile Uzan Grubu’na dahil olan ve Banka’nın ortakları arasında yer alan Merkez Yatırım Ticaret A.Ş. tarafından sağlanmıştır. BDDK incelemelerinde kullanılmak üzere banka kayıtları talep edildiğinde,

- Merkez Yatırım’daki canlı kayıtlar ve yedekleme sistemleri tamamıyla kapatılmış,
- Durdurulan bilgi-işlem raporlarının ikamesi, kilit konumundaki yöneticilerin (teftiş, hukuk, operasyon, krediler birimlerindeki personel ile bazı büyük şubelerin müdürleri) toplu halde istifa etmeleri yüzünden mümkün olamamıştır.

Resmi kayıtlara ulaşılmasının engellenmesi üzerine genel müdürlüğün yanı sıra şube bazında da incelemelere gidilmiştir. Ele geçirilen ve deşifre edilen bilgisayar kayıtları yeterli olmayınca, mudilerden belge derlenmesine başlanmıştır. 4 Ağustos -1 Eylül 2003 dönemi; mudilerden belge toplanması ve bu belgelerin incelenmesi ile geçirilmiştir. BDDK’ya son raporlama tarihi olan 25 Haziran itibariyle 746,9 trilyon lira olarak bildirilen tasarruf mevduatı tutarının yaklaşık 8144 trilyon lira seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır. Kamu otoritelerine bildirilenin yaklaşık on katı kadar gizlenen mevduat (7397 trilyon lira) olduğunun ortaya çıkması üzerine; bu büyüklükteki bir ödemenin TMSF kaynaklarından karşılanması mümkün olmadığı için Hazine Müsteşarlığı ile Hükümetin devreye girmesi gerekmiştir. 12 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4969 sayılı Kanun ile bunun hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. 4969 sayılı Kanun çerçevesinde hazırlanan ve İmar Bankası mudilerine yapılacak ödemelere ilişkin usul ve esasları belirleyen Kararname taslağı 12 Eylül 2003 tarihinde Hazine Müsteşarlığı’na gönderilmiştir. Kararnamede belirtilecek usul ve esaslara uygun olarak ve bütçe esasları çerçevesinde ödemelerin yapılması planlanmıştır.

3.1.2 Süreç İçinde Kamuyu Aydınlatma İlkesine ve Mevzuata Aykırı Tespit Edilen İşlemler

İmar Bankası’nın bilgisayar sisteminin ana belleğindeki veriler, sadece 2003 yılına ilişkin tespit yapılabilmesine imkan vermiştir. Bu kayıtlar, aşağıdaki hususların tespit edilmesini sağlamıştır(www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/sunumlar/basintoplantisi_sunus 10.08.2005):

- Fiili mevduat toplamı ile kamu otoritelerine bildirilen mevduat arasındaki farklılık,
- İmar Off-shore'dan yurtiçine dönüştürülen mevduat,
- İzinsiz ve açığa DİBS satışı,
- Mevduat faizinden yapılan kesintilerin (stopaj, fon payı, özel işlem vergisi gibi) düşük beyan edilmesi,
- Diğer yasa dışı uygulamalar.

İmar Bankası şubeleriyle ilgili bazı tespitler şu şekildedir:

- Diğer bankalara kıyasla şube müdürlerinin eğitim düzeyleri düşüktür.
- Şube müdürlerine minimum düzeyde yetki devri yapılmıştır (örneğin kredi açma yetkileri bulunmamaktadır).
- Mudilerin çok düşük miktardaki tasarruflarını dahi geri alabilmeleri için önceden talepte bulunmaları gerekmektedir.
- Şubelerdeki sistemden genel raporlama alınmamaktadır.
- Şubelerdeki bilgi-işlem sisteminden hesap skontu bazında bakiyelere ulaşılamamaktadır.
- Yasal defterlere esas teşkil edecek veriler, genel müdürlük tarafından hazırlanmaktadır.
- Bu veriler kullanılarak oluşturulan defterler, hesap bakiyelerini doğru yansıtmamaktadır.
- Şubelerde gerçekleştirilen tüm işlemler genel müdürlükteki ana belleğe (dolayısıyla Merkez Yatırım A.Ş.'ye) transfer edilmektedir.
- Her bir şubenin ve genel olarak Banka'nın finansal tabloları, şubelerden transfer edilen verilerin yazılım programları aracılığıyla manipüle edilmesiyle türetilmektedir.
- Verilerin manipüle edilmesinde iki program kullanılmaktadır:
 - Programlardan birisi mevduatı, ödenecek vergileri ve gider hesaplarını fiktif borç/alacak kayıtları vererek az göstermek için,
 - Diğer program ise müşterilerle yapılan bono işlemlerini kayıtlardan silmek için kullanılmaktadır.
- Şubelere, manipüle edilmiş veriler kullanılarak hazırlanan muavin defter, mizan, defter-i kebir gibi yasal defter örnekleri gönderilmektedir.

3.1.2.1 Mevduatın Resmi Makamlara Düşük Gösterilmesi

Şubeler gerçek verileri yansıtan tüm kayıtları genel müdürlükteki ana belleğe transfer etmişlerdir. Sadece birkaç kişinin kullanma yetkisi olan GM04 adlı program kullanılarak mevduat rakamı skont bazında (310-311 – mevduat hesabı) azaltılmış, istenilen tarih, tutar, skont ve şube için ters kayıtlar verilmiştir. Genel müdürlükçe şubelere gönderilen muavin defterlere GM04 ile oluşturulan kayıtlar için “hesap kapama”, “ödenen” gibi kayıtlar düşülmüş veya hiçbir açıklama yapılmamıştır.

Ters kayıtlar için 290 numaralı şubeler cari hesabı kullanılmıştır. Bu işlemin muhasebesel anlamda karşı bacağına ne şekilde oluşturulduğu tespit edilememiştir (290 numaralı hesabın banka bilançosunda bakiye vermemesi, bankacılık tekniği açısından ancak karşı şubenin yapacağı ters kayıtla mümkündür).

Mevduatın resmi kayıtlarda düşük gösterilmesi Bankalar Kanunu’nun 22.maddesinin 5.fikrasında düzenlenmiştir. Müeyyidesi; 1 yıldan 3 yıla kadar ağır hapis ve 3 milyardan az olmamak üzere ağır para cezasıdır.

Tespit edilen fiili mevduat ile beyan edilen mevduat arasındaki fark tutarının aktif karşılığının olmaması nedeniyle, bu tutarın nitelikli olarak zimmete geçirildiğine ilişkin suç duyurusunda bulunulmuştur.

Bankalar Kanunu’nun 22.maddesinin 3.fikrasında düzenlenen söz konusu fiilin müeyyidesi; 12 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis ve meydana gelen zararın üç katı ağır para cezasıdır.

3.1.2.2 Off-Shore Mevduatın Yurtiçi Mevduata Dönüştürülmesi

Banka 1994 yılından itibaren grup firmalarına off-shore’den kredi kullandırmıştır. Yapılan her inceleme sonrasında, banka yönetimi bu hususta uyarılmıştır. Bir çok kez banka ile off-shore’daki depolarının azaltılması hakkında protokol yapılmıştır. Son olarak, 2003 yılı Haziran ayında (12,25,26 Haziran 2003 tarihlerinde), banka yönetimine “off-shore mevduatın

yurtiçi mevduata dönüştürülmemesi ve karşılığında off-shore'a depo yapılmaması" talimatı verilmiştir.

Banka, 2003 yılı Haziran ayından itibaren yapılan uyarıları dikkate almamış ve mevduatın yurt içine transferi amacıyla off-shore nezdindeki depolarını sürekli olarak arttırmıştır.

İncelemeler neticesinde 12 Haziran tarihli talimattan sonra, tasarruf mevduatı içerisinde off-shore'dan dönüştürülen mevduatın 616 trilyon lira; 17,5 milyon dolar ve 9,4 milyon euro tutarında olduğu tespit edilmiştir.

BDDK talimatlarına aykırı olarak, off-shore hesapların bu bankanın bilançosundan İmar Bankası mevduat hesabına kaydırılması; Bankalar Kanunu'nun 22.maddesinin 2.fıkrasında düzenlenmiştir.

Müeyyidesi, 2 milyar liradan 5 milyar liraya kadar ağır para cezası ve 2 yıldan 4 yıla kadar ağır haptir.

Yarar sağlanması söz konusuysa; para cezası 5 milyar liradan az olmamak üzere, sağlanan yararın 5 katına yükselmektedir.

3.1.2.3 DİBS İşlemleri

İmar Bankası, 31 Ekim 1989 tarihinden itibaren İMKB'de aracılık faaliyetlerini bütünüyle durdurmuş, temsilcisini geri çağırması ve bürosunu kapatmıştır. Bunun üzerine, SPK, 25 Ekim 1990 tarihinde Banka'nın aracılık faaliyetlerinin durdurulmasına ve İMKB üyelik belgesinin iptaline karar vermiştir. Ancak, Banka, Kanun'a aykırı bir şekilde aracılık faaliyetinde bulunmuştur. Sermaye Piyasası Kanunu gereğince (SerPK 22/g) Sermaye Piyasası Kurulu; "Sermaye piyasasını ilgilendiren her türlü iletişim araçları ile yapılan yayın, duyuru ve reklamları izlemek ve bunlardan yanıltıcı olduğu tespit edilenleri yasaklamak ve gereği yapılmak üzere ilgili kuruluşlara bildirmek" ile yükümlüdür.

2002 yılının Ekim ayından itibaren, Banka sistematik şekilde önemli miktarda açığa DİBS satış işlemi gerçekleştirmiştir. 30 Haziran 2003 itibariyle, DİBS portföyü 15 milyar lira olan Banka'nın DİBS satışı yapıyor gibi göstermek suretiyle müşterilerden 728,4 trilyon lira tutarında para toplamış olduğu ortaya çıkmıştır.

İşlem hacmi, muavin kayıtları silmede kullanılan bir yazılım programı ile saklanmıştır. İşlemlere ilişkin tüm fiş ve belgeler genel müdürlüğe gönderilmiş, şubelerde hiçbir fiş veya belge tutulmamıştır. Şubelerden gönderilen fiş ve belgelerin çok az bir kısmı genel müdürlük yetkililerince imzalanmıştır. İmzalı fişler “emanet menkul değerler” hesabına yansıtılmıştır. Bu suretle resmi kayıtlara geçirilen tutarlar İMKB'ye tescil ettirilmiştir. Ancak, 3 Temmuz 2003 tarihi itibariyle İMKB'ye tescil ettirilen, yani gerçek anlamda satışı yapılan DİBS'lerinde bankada olmadığı ortaya çıkmıştır.

Banka aracılığıyla DİBS satışı yapıyor gibi gösterilerek müşterilerden para toplanması Türk Ceza Kanunu 503 ve 504.maddelerde “nitelikli dolandırıcılık” olarak ifade edilir. Bunun cezai müeyyidesi 2 yıl ile 5 yıl arası ağır hapis, sağlanan yararın 2 katı ağır para cezasıdır.

Açığa DİBS satışı ile toplanan paraların bankada aktif karşılığının bulunmaması Bankalar Kanunu'na (22/3) göre “nitelikli zimmet” olarak ifade edilir. Cezai müeyyidesi, 12 yıldan az olmamak üzere ağır hapis ve meydana gelen zararın 3 katı ağır para cezasıdır.

Türk Ceza Kanunu'na göre “emniyeti suistimal” SerPK'ya göre yetkisiz satışın cezai müeyyidesi 2 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis, 10 ile 25 milyon arası ağır para cezasıdır.

3.1.2.4 Mevduat Faizinden Yapılan Kesintilerin Düşük Beyan Edilmesi

GM04 programı kullanılarak ödenecek vergiler ters kayıt verilmek suretiyle düşük gösterilmiştir. Müşterilerden yapılan gelir vergisi stopaj kesintilerinin yalnızca %3-10'luk kısmı ödenmiştir. 2003 yılının ilk beş ayına ilişkin hesaplamalarda, Bankaca vergi dairelerine beyan edilmeyerek Kamu'dan gizlenen tutarın 125 trilyon TL düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Cezai müeyyideler vergi mevzuatında belirtilmiştir.

3.1.2.5 Mevzuata Aykırı Diğer İşlemler

- Mevduat munzam karşılıklarının, disponibilitenin ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primlerinin eksik tesis edilmesi,
- Banka kayıtlarının bilgisayar programları aracılığıyla gizlenmesine yönelik bilişim suçları,
- TCMB üzerinden gerçekleştirilen para hareketleri,
- Yurtdışından kullandırımına bankaca aracılık edilen kredilerin TCMB'ye bildirilmemesi.

Bankanın sona erişiminin ardından hükümet çeşitli açıklamalarda bulundu. Bunlardan biri İmar Bankası'ndan "sözde bono" alanların paralarını ödemeyeceğiydi. Böyle bir uygulama ile devletin "banka açma yetkisi verdiği , hazine bonusu satma yetkisi olup olmadığını kontrol etmek zorunda olduğu bir kurumdan" T.C. Hazine bonusu aldığını düşünenler cezalandırılmış oldu. T.C. Hazine bonosunu sattığını iddia eden, yıllarca televizyonlarda reklam yapan bir kurumdan "acaba yetkisi var mı" diye şüphelenmek vatandaşa değil öncelikle devletin kurumlarına ve siyasi otoriteye düşmelidir. Bu noktada eğer devletin kurumları ve bürokratları görevlerini yapmış ancak siyasi otorite süreci baskı yaparak başlatmamış ise bu ülkemiz için tabii ki daha vahim bir durumdur.

Yukarıda İmar Bankası'nın fona devredilişine ilişkin 1994'de gözetim altına alınmasından bu yana gelen süreçte göze çarpan ve skandal niteliğindeki en önemli nokta; İmar Bankası'nın 1990 yılından itibaren sermaye piyasalarında hiçbir işlem yapma yetkisi kalmamasına hatta "repo-ters repo" yapma yetkisi alamamasına ve bu kararlar SPK tarafından gerekli kurumlara bildirilmesine rağmen bankanın hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam etmesidir. Daha o yıllarda repo yapma yetkisi almayan bir kurumun yıllarca açıkça faaliyetlerini sürdürmesi ve bunu da televizyonlarda reklamlarla duyurması gerçekten şaşırtıcıdır.

Bu batış hikayesinde ilk etap; banka sahiplerinin kapalı bir kutu yaratmış olmasıdır. Bankacılık deyince ilk akla gelen "güven" unsurudur. banka müşterilerine "Neden tercihiniz bu banka oldu?" diye sorulduğunda cevapların içinde yüksek oranlarda güven kelimesine

rastlanacaktır. Güveni yaratan ise şeffaflıktır. Banka kamuya açıkladığı bilgilerde ne kadar şeffaf olursa; müşteri kamuya açıklanan bilgiler ile kendini bir mağazanın vitrininden bakıyormuş gibi hissedecektir. Banka bu şekilde başarılı olabilir. Oysa banka kamuya yanıltıcı, eksik bilgi veriyor ya da hiç bilgi vermiyorsa, ardından verilen bilgilerin doğruluğu yanlışlığı denetlenmiyor ya da denetlendiği halde göz yumuluyorsa; güven unsurunun sarsılmasına ve istismara hiçbir şekilde ceza verilmiyorsa banka batışlarının devamı her zaman olasıdır.

Banka ile banka müşterilerinin buluşma noktası mali tablolar, açıklamalar, reklamlar kısacası bankanın kamuyu aydınlattığı her araçtır. Herhangibir bilginin olanı olduğu gibi yansıtması zaten sürecin baştan yanlış başlamasına neden olacaktır. Bu yanlış süreç de ancak bu süreci gözlemleyen, denetleyen, gerektiğinde müdahale etmesi gereken kişi ve kurumlar aracılığıyla durdurulabilir. Sürece bakış açısına göre de müdahalenin zaman alabileceğini İmar Bankası vakasıyla görmüş olduk. Gözlem altında bulunan bir bankanın yıllar boyu faaliyetlerini sürdürmesine düzeleceği umuduyla göz yumulmadığı açıktır. Çeşitli nedenlerden dolayı bankacılık kavramından sorumlu kurumlar, uluslararası bankacılığın 16. ve 22.maddelerini ihlal ederek “derhal işlem yapılması” gereğini hiçe saydılar. Geleneksel noktalarda zararın büyümesine izin verildi. Banka karşılıksız işlem yaptı ancak bu fark edilmedi. Bunu anlayabilmek için ilk etapta sistemin nasıl çalıştığını bilmek gerekir. Kamu menkul kıymetleri Hazine tarafından ihraç ediliyor. İhraç edilen kıymetin alıcılara aktarılması ve bedellerinin tahsil edilmesi TCMB tarafından yürütülüyor. Bankaların kendi portföylerinden müşterilerine sattıkları veya müşterileri adına satın aldıkları kıymetler bankaya ait olanlarla birlikte TCMB'de bulunan depo hesaplarında saklanıyor. Devletin kamuya ait kıymetlerinin satışında ve saklanmasında görevli kurumlarında müşteriye ait detay bilgisi bulunmuyor. İlgimizi çekmesi gereken detay da bu noktada devreye giriyor: “Bir bankanın sahte işlem yaptığını anlamak için TCMB'de bulunan depo hesapları ile banka kayıtlarının karşılıklı izlenmesi gerekiyor.”

3.2 Yabancı Banka Örnekleri

3.2.1 Bank of Credit and Commerce International (BCCI)

Bir İngiliz bankası olan Bank of Credit and Commerce International'ın tasfiye sürecine girme nedenleri; bazı işlemlerin kayıt dışında yürütülmesi, 600 milyon dolar tutarında mevduatın kayıt dışı tutulması, banka ortaklarına 2 milyar dolardan fazla usulsüz kredi kullanılması, sahte doküman üretilmesi, hayali bir kişiye 150 milyon dolar kredi verilmesi, defterlerde tahrifat yapılması, zarar yaratan kredilerin off-shore bölgelerdeki tabela şirketlere transfer edilmesi, düzenlemelere aykırı şekilde banka devralınması, uyuşturucu ticareti, kaçakçılık ve kara para aklama faaliyetleri şeklinde sıralanabilir.

- Müdahale ve Tasfiye Süreci

Yolsuzluklar ilk kez resmi olarak bağımsız denetim kuruluşunca raporlandı. Banka, paniğin önlenmesi ve zararın azaltılabilmesi için gizlice yeniden yapılandırılmaya çalışıldıysa da, sızan haberler nedeniyle 1991'de kapatıldı ve tasfiye sürecine sokuldu. Alacaklılar mevduat sigortası sistemlerinden ve tasfiye masasından her bir dolarlık alacakları karşılığında 70 cent alabildiler.

İngiltere Merkez Bankası, tarihinde ilk kez “yeterli ve etkili düzenleme/denetleme” yapmamaktan dolayı ağır eleştirilere maruz kaldı. Bankanın eski sahipleri, bankayı kapatmadan önce kendilerine danışmadığı ve bankanın içinde bulunduğu yeniden yapılandırma programında kendini kurtarma şansı vermediği için İngiltere Merkez Bankası'nı suçladılar (www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/sunumlar/basintoplantisi_sunus_2310 2003)

3.2.2 Barings

Bir İngiliz bankası olan Barings'in tasfiye sürecine girme nedenleri; iç kontrol sistemlerinde ve yönetiminde bazı zaafiyetler olması, Singapur'daki iştiraki BFS'nin başındaki Nicholas Leeson tarafından BFS'de yaratılan zararların hayali bir hesapta (88888) fiktif işlemler yardımıyla gizlenmesi, Leeson'ın bilgisayar yazılımlarına müdahale ederek hayali 88888 numaralı hesaptaki açık pozisyondan kaynaklanan zararın raporlara yansımalarını önlemesi, hatalı işlemlerin saklanabilmesinin bir gevşeme yaratması ve böylelikle daha fazla hata yapılmasına zemin hazırlanması, 1995 Ocak ayındaki Kobe depreminin Uzakdoğu piyasalarında neden olduğu düşüşün zararın artmasına neden olması şeklinde sıralanabilir.

Piyasadaki gelişmelerin etkisiyle zararı 1,4 milyon dolara ulaşan Barings'in faaliyetleri 24 Şubat 1995 tarihinde durduruldu.

Barings'in tasfiyeye gitmeden önce yaşatılmasına yönelik alternatifler değerlendirildi. Mart 1995'te, Barings'in varlıkları ve zararı 1 sterlin karşılığında ING tarafından devralındı (www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/sunumlar/basintoplantisi_sunus_23102003).

3.3. İmar Bankası-Bank of Credit and Commerce International-Barings Vakaları Karşılaştırması

Üç bankanın tasfiye sürecine girmesindeki nedenlerde saptanan ortak noktalar; bazı işlemlerin kayıt dışı yürütülmesi ve mevduatın kayıt dışı tutulması, usulsüz kredi kullanılması, hayali işlemler gerçekleştirilmesi, usulsüz birtakım işlemlerin off-shore üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bankaların tasfiye sürecine girmelerindeki bu nedenler dolayısıyla kamuya hiçbir şekilde bilgi verilmemiş, eksik ya da yanıltıcı bilgi verilmiştir. Böylelikle sunulan bilgiler ışığında çeşitli kararlar alan yatırımcılar ve/veya kurumlar gerçek durumu göremeyerek sağlıklı kararlar alamamış ve zararlar karşılaşmışlardır.

Müdahale ve tasfiye sürecinde ise ortak nokta olarak, bankaların bir süre gözetim altında tutulduğu ve yeniden yapılandırılmaları için çeşitli programlar uygulandığı ile karşılaşmaktayız. Bankalar, bu programları uygulayamadığı için tasfiye sürecine girmişlerdir.

Ancak Bank of Credit and Commerce International vakasında yolsuzluklar denetim kuruluşlarınca raporlandığı halde İmar Bankası'nın gözetim altında olduğu ve usulsüzlüklerin tespit edildiği süreç boyunca kamuya hiçbir şekilde açıklama yapılmamıştır. Bir çok işleme yetkisi olmadığı halde faaliyetlerine devam eden Banka'nın tasfiye sürecine girmesi ile kamu usulsüzlüklerden haberdar olmuştur. Bu noktada bilginin açıklanmasında “zamanlılık” prensibinin ve bankacılıktan sorumlu kurumlarca “derhal işlem yapılması” gereğinin önemi açıktır. Gerek Banka'nın bilgiyi zamanında, doğru ve tam yansıtmamış olması, gerekse sorumlu kurumların usulsüzlükleri tespit ettiğinde zamanında müdahalede bulunmaması tasfiye sürecinin ağır geçmesine neden olmuş, ülkenin genel performansı bu gelişmeden büyük ölçüde etkilenmiştir.

SONUÇ

Bilgi ve bilgi sistemleri ile işleyiş etkinliği kazanan sermaye piyasaları ve borsalarında bazı kişiler; meslekleri, görevleri ve pozisyonları nedeniyle halka açık şirketlere ait menkul kıymetlere ilişkin önemli bilgileri halka açıklanma öncesinde öğrenebilmekte ve bu bilgileri çıkarları doğrultusunda kullanabilme olanağı elde edebilmektedirler. Henüz gizli nitelikteki bilgiyi doğrudan veya dolaylı olarak edinebilenler, “içeridekiler” olarak adlandırılmaktadır. “İçeriden Öğrenenlerin Ticareti” olarak adlandırılan bu olgu, piyasada içeridekilerin oluşturduğu küçük bir kesimin haksız rekabet ortamı oluşturması sonucu aşırı kazançta yol açarken, içerideki bilgidен habersiz işlem yapan yatırımcıların ise haksız zarara uğramalarına ve birikimlerini menkul kıymet piyasalarında değerlendirmekten uzaklaşmasına neden olur.

Kamuyu aydınlatma kural ve esaslarının tam olarak uygulanması sermaye piyasalarının düzgün ve adil işleyişinin temelini oluşturur. Bu itibarla, piyasanın işleyiş ve esas kuralları dahilinde menkul kıymet işlem ve fiyatlarının yönünü etkileyebilecek bilginin; tam olarak, herkes için eşit koşullarda ve eş zamanlı dağılımının sağlanması gerekir. Kamuyu aydınlatma ilkesi; menkul kıymet fiyatlarının oluşumunda ve yatırımcıların karar verme sürecinde, konumu veya statüsü gereği bilgi elde etme avantajına sahip kişilerin bu avantajlarını kullanarak, piyasadaki fırsat eşitliğini bozucu menkul kıymet işlemleri yapmalarını engelleyen birtakım kural ve esasları içerir.

Kamuyu aydınlatma zorunluluğu çerçevesinde, bilgi açıklamaları ile içeriden öğrenenlerin ticareti ve piyasa manipülasyonları ihtimaline karşı yatırımcıların zarar görmelerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu kurallar, halka açık anonim ortaklıklar tarafından ihraç edilen ve piyasalarda aktif olarak alım-satım işlemleri yapılan menkul kıymetlere ilişkin tüm bilgilerin düzenli ve sürekli olarak kamuya iletilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, içeriden öğrenenlerin ticareti ve fiyat manipülasyonları gibi faaliyetlerin önlenmesi ve yatırımcıların etkin korunabilmesinin birinci ilkesidir. Dolayısıyla, içerideki bilgi niteliğindeki bilgilerin kamuya açıklanma öncesinde haksız çıkarlar sağlayacak işlemler yapılmasının önlenmesi için bilginin ortaya çıkışı ile kamuya açıklanması arasındaki zaman sürecinin en aza indirilmesine çalışılmalıdır.

Yapılan hukuki düzenlemelerle, içeriden öğrenenlerin ticareti ve manipülatif hareketlerin açıkça tanımlanması sonucu bu tür faaliyetleri yapabilme potansiyeline sahip olan kişi ve kuruluşlar açık bir şekilde belirtilmekte, bunların sınırlarını belirleyici ve caydırıcı cezai müeyyidelerle birlikte gözetim ve denetimi sağlayıcı yetkili otoriteler saptanmaktadır. Kamuyu tam aydınlatma ilkesinin sağlanmasıyla, bilgiyi elde etmede fırsat eşitliği sağlanmaktadır. Böylece, şirketlere ilişkin her türlü sermaye artırımları, kar payı ödemeleri, yeni yatırım kararları gibi menkul kıymetlerin fiyatını etkileyebilecek “iyi” veya “kötü” haberlerin yanı sıra, makroekonomik bilgilerin de piyasada eşit kullanımı sağlanmış olacaktır.

Burada temel amaç, yatırımcılara menkul kıymet işlemi yapabilme konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmesi olmayıp, sadece kamu tarafından henüz bilinmeyen gizli bilgilerin yasal olmayan faaliyetlere dönüşmesinin ve bu yolla haksız kazanç girişimlerinin engellenmesidir.

Bu kurallar aynı zamanda, menkul kıymet piyasalarının şeffaflaşması yönünde, şirketlerin faaliyet ve mali yapılarına ilişkin bilgilerin belirli dönemlerde kamuya doğru, açık ve son durumu yansıtacak şekilde iletilmelerini gerekli kılar. Menkul kıymet ihraçlarında, yatırımcıyı korumaya ve aydınlatmaya yönelik düzenlemelere uygun izahnamelerin hazırlanması, yayınlanması ve dağıtılması söz konusudur.

İçerideki bilgiyi kamuya açıklanma öncesinde kullanarak menkul kıymet işlemi yapılması ve diğer yatırımcıların zarara uğratılması olgusu, yeni yasal düzenlemelerle piyasada bu fiillerin engellenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. İçeriden öğrenenlerin ticaretini ve manipülasyonları önleyici yasal düzenlemeler, aynı zamanda piyasanın güven, açıklık ve kararlılık prensiplerinin güçlendirilmesini hedefler. Yapılan düzenlemelerdeki temel amaçlar arasında;

- Yatırımcıların korunması,
- Piyasaların amaca uygun işleminin güvence altına alınması ve
- Piyasalarda daha güçlü etkinliğe katkıda bulunması yer almaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ve özellikle de bu ülkelerin mali sektörü içerisinde en önemli paya sahip olan bankacılık sektörünün, diğer sektörlerle kıyaslandığında lokomotif konumunda olduğu açıktır. Bankalar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinde önemli rol oynarlar. Bu nedenle bankacılık kesiminin sorunları finansal

istikrarsızlığı arttırıcı en önemli unsurlardan biridir. Bankaların istikrarsızlık kaynağı olma özelliklerini azaltacak uygulamaların başında, devletin, bankalara yönelik bazı güvenlik standartları uygulamalarına girmesi gelir. Devletin uygulayacağı güvenlik standartları, sadece mevduatları garanti etmekle kalmamalı, aynı zamanda bir panik anında bu panikleri önleyici nitelikte olmalıdır.

Ancak ülke deneyimleri ve özellikle Türkiye uygulaması, tasarruf garantisi türünden uygulamaların, ahlaki tehlike sorunu yarattığını göstermektedir. Çünkü sigortalı mevduat sahibi, bu sayede parasını yatırdığı kurumu izleme gereği duymamaktadır. Ayrıca kurumlar riskli faaliyetlere girişmektedirler. Bu nedenle hem bankacılık sistemini daha disipline edecek hem de güvenlik standartları uygulamalarını amacına daha hizmet eder hale getirecek birtakım yasal ve idari düzenlemeler gerekmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Öncelikle bankaları denetleyecek ve düzenleyecek birimlerin her türlü olanaklarla donatılması gerekir. Bankacılık faaliyetine başlama koşulları ağırlaştırılabilir. Bu anlamda faaliyet sınırlamaları ile sermaye kısıtlamalarına gidilebilir. Sermayenin daha likit hale getirilmesi için belli normlar olmalıdır. Bağlantılı ve yönlendirilmiş krediler mutlaka sınırlandırılmalıdır.

Bankaların finansal durumlarını kamuoyunun daha iyi anlaması sağlanmalıdır. Bunun için bankacılık faaliyetleri daha da şeffaflaştırılmalıdır. Bankalar katı uluslararası muhasebe standartları uygulamaya zorlanmalıdır. Bankaların iç denetim mekanizmaları güncellenmelidir.

Ödeme güçlüğü içine düşen bankaların sahipleri ve yöneticileri uygun bir biçimde cezalandırılmalıdır. Bankaları denetlemekle yükümlü kamu organları her türlü politik baskından arındırılmalıdır. Ayrıca konulan kural ve standartlar, bankaların incelenmesi biçiminde uygulanmalıdır. Bu denetleme ve incelemeler, cezalandırma yetkisi olan bağımsız denetleyici bir otorite tarafından yapılmalıdır. Bankaların incelenmesi işlemi; ayrıntılı, düzenli ve tam olmalıdır.

Türk bankacılık sistemine batık bankalar olarak geçen ancak literatürel bir ifadeyle fon bankaları olarak ifade edilen ve bugün günümüz Türk bankacılık sistemi içerisinde oldukça büyük bir yük oluşturduğuna inanılan bankaların, sistemin işleyişini kendi menfaatleri

doğrultusunda kullanmalarına sebebiyet veren uygulamalara son verilmesi için gerekli müeyyideler faaliyete geçirilmelidir.

Türk bankacılık sistemi içerisinde, risk yönetimine yeterli ağırlık ve önemin verilmemesi ve etkin gözetim denetim faaliyetlerinin zamanında efektif olarak alınamaması hususları, bankaların zor durumda kalmasının temel sebebini meydana getirmiştir. Sistemdeki kural dışı faaliyetlere anında müdahalede bulunarak cezalandırılması ile tekrarına sebebiyet verilmemesini sağlayıcı tedbirlerin alınması, Türk Bankacılık Sistemini bundan böyle karşılaşılabileceği olası sorunlardan koruyabilecektir.

Çalışmada Türkiye’de son zamanlarda yaşanan en önemli örnek İmar Bankası olayına değinildi. Banka ile banka müşterilerinin buluşma noktası mali tablolar, açıklamalar, reklamlar kısacası bankanın kamuyu aydınlattığı her araçtır. Herhangibir bilginin olanı olduğu gibi yansıtmaması zaten sürecin baştan yanlış yürümesine neden olacaktır. Bu yanlış süreç de ancak bu süreci gözlemleyen, denetleyen, gerektiğinde müdahale etmesi gereken kişi ve kurumlar aracılığıyla durdurulabilir. Sürece bakış açısına göre de müdahalenin zaman alabileceğini bu vakayla görmüş olduk. Gözlem altında bulunan bir bankanın yıllar boyu faaliyetlerini sürdürmesine düzeleceği umuduyla göz yumulmadığı açıktır. Bu tür olumsuzlukların önlenmesi aslında en baştan sağlanabilir. Aslında en önemli aşama; bankacılık faaliyetine başlama yani lisans verme aşaması. Yetkili kuruluşların bu noktada gerçekten çok derin incelemeler yapması, özellikle grup şirketlere dikkat etmesi gerekiyor. Suistimale açık grup şirketleri, kurdukları bankayı yalnızca kendilerine kredi veren bir yapı haline getirebiliyor. Halktan toplanan mevduatlar, bu tür şirket sahiplerinin özel kullanımına hizmet eder hale gelebiliyor. Banka kuruluş aşaması geçildikten sonra yetkili kuruluşların banka faaliyetlerini sıkı bir şekilde takip etmesi gerekiyor. Çalışma kapsamında sıkı takibin uzaktan mali tabloları izleme yoluyla olmasının –ki bu gözetim olarak ifade edilir- çare olmadığını, hatta hayatın her evresinde işimizi kolaylaştıran teknolojinin kötüye kullanılmasının bankaları nasıl akladığını gözlemledik. Denetim kuruluşları sadece gerektiğinde değil; sürekli ve belirli periyotlarla yerinde denetim görevlerini ifa etmeli ve finansal dedektiflik tekniklerinden yararlanmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Akbulut A.R., “Bankaların Mali Bünyelerinin Zayıflaması Sonucu Alınacak Tedbirler, Vergi Dünyası Dergisi”, Yayın no:20, 2001, s.28

Akkan İ.E., Hisse Senetleri IMKB’de İşlem Gören Şirketlerin Denetimi ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 1998

Arens A., Loebbecke J., “Auditing An İntegrated Approach”, Prentice Hall Inc., N.J., 1980, s.4

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetleme Komitesi, Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler, 2001

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu, 2003

Boyoğlu Ö.E., Bankacılık Krizleri, Dünya’da ve Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri, Bankacılık Krizlerine Karşı Alınan Önlemler ve Çözüm Önerileri, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2002

Cezairli A., Sermaye Piyasasında Mesleki/Etik Kurallar ve Yatırımcı Hakları Paneli, İstanbul, 2002

Çağlar M.C., Batık Bankalar ve Türk Bankacılık Sistemi (Mali Bünye Bozuklukları ve Düzenleyici Çalışmalar), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2001

Çolak F., Yiğidim A., Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

Darman G.M., Kurumsal Yönetimin Uluslararası Finansal Piyasalar ve Kurumsal Yatırımcılar Açısından Önemi ve Etkisi, Ankara, 2005

Delikanlı İ.U., “Bankaların Denetim ve Gözetimi, Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, Active Finans Dergisi, Sayı:1, 1998, s.7

Erdem M.Ş., “Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler”, Türkiye Bankalar Birliği, 1993, s.11

Eren K., Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bankacılık, Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1996

Fama E., “Efficient Capital Markets: A review of Theory and Empirical Work”, Journal of Finance, Vol:23, ss.417

Fevzibeyoğlu İ., Mevduat Sigorta Sistemi, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no:195, 1996

Florini A., “Does the Invisible Hand Need a Transparency Glove? The Politics of Transparency”, Paper prepared for ABCDE Conference, 1999, s.5

Gönenli A., Finansal Tablolar, Serbest Matbaası, İstanbul, 1979

Günel M., Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Yeni Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi, Banka Birleşme ve Devirleri, Ankara Ticaret Odası, Ankara, 2001

Günel V., Hukuki Açıdan Sermaye Piyasası Faaliyetleri(Araçlar-Kurumlar), IMKB Yayınları, Mart Matbaacılık Sanatları LTD.ŞTİ., İstanbul, 1997

Güredin E., Denetim, Beta Yayınları, İstanbul, 1994

İçerden Öğrenenlerin Ticareti İle İlgili Düzenlemelerin Koordinasyonuna İlişkin 13 Kasım 1989 tarih, 89/592/EEC sayılı Konsey Yönergesi

Karasioğlu F., Finansal Açıklamalar Alanında Muhasebenin Sorumlulukları: İçerden Öğrenenler Ticareti Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996

Karlı M., Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler, İrfan Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul, 1989

Kaufman, D., Vishwanath T., "Towards Transparency in Finance and Governance", The World Bank, Policy Research Working Paper, 1999, s.4

Kepekçi C., Bağımsız Denetim, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1998

Kepekçi C., Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebenin Rolü, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Y.No:6, Eskişehir, 1983

Kocaman B., Insider Trading ve Pazar Etkinliği, SPK Yayın no:54, Ankara, 1996

Küçüksözen C., Sermaye Piyasasında Yatırımcının Korunması: Türk Sermaye Piyasasının Bu Açıdan Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995

Macey J., "Insider Trading: Economics, Politics and Policy", American Enterprise Institute, Washington D.C., 1991, s.11

Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Denetim, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1996

Malkiel B., "Efficient Market Hypothesis, In the New Palgrave: A Dictionary of Economics", Edt.M.Milgate, P.Newman, the MacMillian, Vol.2, London, 1987, s. 123

Manavgat Ç., Sermaye Piyasasında Aracı Kurumlar, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1991

Önal Y.B., Düzakın H.G., Akyüz M., "Türkiye Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini de İçeren Aktif Bir Mevduat Sigortası Model Önerisi", Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1996, s.22

Önder M.G., Türk Hukukunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Bankaları Denetimi ve Hukuki Sonuçları, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002

Özer M., Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1096, Eskişehir, 1999

Özer N., Muhasebe Bilgileri ve Kamuyu Aydınlatma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997

Parasız İ., Modern Bankacılık ve Teori, Banksiz Yayınları, İstanbul, 2000

Parasız İ., Para, Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2000

Sermaye Piyasası Kurulu, Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon, Kullanılan Yöntem Örnekleri, Manipülatif İşlem Kalıbı Örnekleri, Korunma Yolları, 2003

Sümer A., Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999

Şehirli K., Kurumsal Yönetim, Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi, Araştırma Raporu, Sayı: XIV-4/55-3, İstanbul, 1999

Şenver B., “BDDK Güven Tazelemeli mi?”, Zaman Gazetesi, 2002

Takan M., Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

Taner B., İşletme Dışı Çevreler İçin Hazırlanan Dönemsel Finansal Raporlama, D.E.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1984

Taner B., Öncü S., Aracı H., Karasioğlu F., Bağımsız Denetçilerin Yetki ve Sorumlulukları, Türkiye III.Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Alanya, 1997

Tekinalp Ü., Anonim Ortaklıklar Bilançosu ve Yedek Akçeler- Kamuyu Aydınlatma İlkesi ile- Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979

Tezcanlı M.V., İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyonlar, IMKB Yayınları, İstanbul, 1996

Tulay B., Alparslan M., Erdönmez P.A., Türkiye Bankalar Birliği, 2000

Turanboy A., Insider Muameleleri, Adalet Matbaacılık Tic.Ltd.Şti, Ankara, 1990

Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, İstanbul, 2002

Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye’de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi, 2005

Uludağ İ., Nazım E., Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1993

Varış M., Küçükçolak A., Erdoğan O., Özer L., “Sermaye Piyasalarında Kurumsal Yönetim İlkeleri”, IMKB Dergisi, Yıl:5, Sayı:19, İstanbul, 2001, s.12

Zeghal D., “Firm Size and the Informational Content of Financial Statements, Journal of Financial Quantative Analysis”, Vol:19, 1984, s.23

<http://www.stratejiyonetim.net/fehmi1.htm> (07.06.2004)

www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/sunumlar/basintoplantisi_sunus (10.08.2005)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Saime Pınar BAYTAROĞLU

Doğum Tarihi ve Yeri : 21.01.1981; Eskişehir

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Eskişehir Süleyman Çakır Lisesi

**Lisans Diploması
İşletme Bölümü** : Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : Şenoğlu Otomotiv, Antalya, Temmuz-Ağustos 2001
Garanti Bankası, Antalya, Temmuz-Ağustos 2000

Çalıştığı Kurumlar : Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., Akdeniz Bölge Müdürlüğü

Adres : Sinan mah.1257 sok.Antalya 2000 İş Merkezi K:10 No:71

Tel. no : 0.242.310 10 68